

Članki in razprave

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 929.52Trubar
347.236.2(497.4Turjak)
Prejeto: 20. 10. 2008

Kje na Rášici se je v resnici rodil Primož Trubar

BORIS GOLEC

doc. dr., višji znanstveni sodelavec

Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana

e-pošta: bgolec@zrc-sazu.si

IZVLEČEK

Prispevek utemeljuje, da se Primož Trubar (1508–1586), avtor prve slovenske knjige, ni mogel roditi v Temkòvem mlinu v vasi Rašica (25 km od Ljubljane), v katerem je urejen muzejski kompleks, temveč na približno 400 metrov oddaljeni domačiji Šklópov mlin. Ponovno dostopni urbarji gospostva Turjak (od 1464 dalje) so razkrili, da je Trubarjev oče v času Primoževega rojstva posedoval samo ta mlin, v Temkòvem mlinu pa so nekaj časa gospodarili le Primoževi sorodniki po materini strani. Natančne lokacije mlinov na Rášici je bilo mogoče dognati ob pomoči mlajših virov: urbarjev, katastrov, zemljiške knjige idr. Na Slovenskem razen Turjaka ni zemljiškega gospostva, za katero bi imeli tako dobro in kontinuirano ohranjeno urbarsko gradivo, ki omogoča sestavo historiat posestnikov domala sleherne domačije za skoraj pet stoletij in pol v preteklost. Urbarji med drugim razkrivajo, da se je Primož Trubar sicer po svojem očetu pisal Malnar, a se je pozneje odločil za materin priimek Trubar.

KLJUČNE BESEDE: Primož Trubar, Rášica, rojstna hiša, urbarji, gospostvo Turjak (Auersperg)

ABSTRACT

WHERE IN THE VILLAGE OF RÁŠICA WAS PRIMOŽ TRUBAR ACTUALLY BORN

The article aims to establish that Primož Trubar (1508-1586), the author of the first Slovene printed book, was not born in Temek mill in Rašica (25 kilometers southeast of Ljubljana), which today is turned into a museum complex, but rather on the property 400 meters away called Šklóp mill. The urbaria of the Turjak estate, which date back to 1464 and which have again been made available, reveal that at the time of Trubar's birth only Šklóp mill was in his father's possession, whereas Temek mill was for some time run by his relatives on his mother side. Younger urbaria and other sources, such as cadastres, land registers etc. have served to establish the exact location of the mills in Rašica. Turjak (German Auersperg) is the only land estate in the Slovene territory for which urbaria records have been well and continually preserved, enabling us to compile a historical survey of property owners for almost every home for nearly the past five and a half centuries. Among other things, urbaria also reveal that Primož Trubar's surname on his father's side was Malnar, but that he later chose to take on his mother's surname of Trubar.

KEY WORDS: Primož Trubar, Rašica, place of birth, urbaria, Turjak (Auersperg) estate

Stanje raziskanosti in primarnih virov

Od prve in doslej tudi zadnje znanstvene razprave o Trubarjevem rodu in rojstni hiši na Rašici, ki jo je leta 1920 objavil France Kidrič,¹ je minilo že skoraj devet desetletij. Odtlej nismo o izvoru, raškem sorodstvu in rodnem domu očeta prve slovenske knjige dobili nobenega novega podatka, ki bi temeljil na primarnih virih.² Trubarjevi življenjepisci in za njimi drugi so se pri obravnavi teh vprašanj zadovoljevali s Kidričevimi ugotovitvami ter v najboljšem primeru dodali kakšno poenostavljeno interpretacijo ali zgolj ugibanje.³

Občutek, da je o Trubarjevem rodu in mladosti že vse znano in dognano in da potemtakem ni mogoče nadgraditi ali preseči dosedanjih spoznanj in spoznavnih možnosti, sta samo še utrdili okrogli obletnici, 400-letnica izida prve slovenske knjige in 400-letnica smrti njenega avtorja. Minili sta kot zamujeni priložnosti, namreč brez novih raziskav in ugotovitev, na Rašici pa pustili dve spominski znamenji, spomenik Trubarju sredi vasi (1951–1952) ter t. i. Trubarjevo domačijo – muzej (1986).⁴

Da je stanje takšno, so v veliki meri krive objektivne okoliščine, ki so skoraj do konca 20. stoletja dolga desetletja ostajale izrazito neugodne za raziskovanje starejše preteklosti Rašice in Trubarjevega rodu. Že Kidrič je svojo razpravo zasnoval na urbarjih gospostva Turjak, ki jih sam sploh ni imel v rokah, saj so jih Auerspergi še pred prvo svetovno vojno prenesli v grad Losensteinleiten pri Steyerju na Zgornjem Avstrijskem. Na voljo je imel zgolj nepopolne izpiske in rokopis razprave prav tedaj preminulega zgodovinarja Antona Kaspretja (1850–1920),⁵ zadnjega, ki je glavnino urbarjev še

videl, preden se je za njimi za dolga desetletja spustila "železna zavesa". Auerspergov knežji arhiv, v katerem se je znašla večina turjaških urbarjev, je bil namreč od druge svetovne vojne do osemdesetih let minulega stoletja za slovenske raziskovalce nedostopen.⁶ Vendar pa odrezanost od gradiva ne more v celoti opravičiti pasivnosti slovenske literarnozgodovinske in zgodovinske stroke. Če nič drugega, bi lahko medtem vsaka iz svojega zornega kota dodobra pretehtala Kidričevo interpretacijo znanih dejstev ter opozorila na njegove nedoslednosti in metodološke spodrsljaje. Posebej koristno bi bilo, ko bi pravočasno relativizirali tiste med njimi, katerih posledice so danes že močno navzoče v kolektivni zavesti, še zlasti v zvezi z lokacijo Trubarjevega rojstnega doma. Poleg tega so za raziskave primarnega gradiva in s tem za odkritje nekaterih še neznanih dejstev obstajale možnosti tudi v Sloveniji, čeprav omejene. Del turjaških urbarjev je namreč do druge svetovne vojne ostal na Turjaku, po uničenju gradu leta 1943 pa je več dotlej znanih in neznanih urbarjev postopoma prišlo v dve javni nacionalni ustanovi. Na podlagi Kidričeve razprave in novih podatkov iz urbarjev, ki jih hranijo v Sloveniji, bi lahko že veliko prej ugotovili dejanska sorodstvena razmerja med Trubarjevimi raškimi sorodniki,⁷ s pritegnitvijo mlajšega gradiva ali celo brez tega pa bi mogli vsaj opozoriti na veliko verjetnost, da današnja Trubarjeva domačija (Temkòv mlin, Rašica št. 69) v resnici ni rojstna hiša Primoža Trubarja. V nadaljevanju bomo na podlagi že znanih in novih virov dokazali prav to: Trubar se je rodil v drugem mlinu, v bližini Rašice, in ne v mlinu tik pod vasjo.

¹ Kidrič: Trobarji na Raščici, str. 251–278.

² Z edinim novim dejstvom, z imenom Trubarjeve matere Jere, je pred dobrega pol stoletja (1954) postregel Mirko Rupel, potem ko je odkril dotlej povsem neznani slovenski prevod Andreacjevega nagrobnega govora ob Trubarjevi smrti (1588), v katerega je prevajalec Matija Trost vrnil stavek o pokojnikovih starših. Rupel: *Nove najdbe*, str. 46, 65.

³ Prim. Rupel: *Primož Trubar*, str. 9 sl.; Rupel: *Primus Truber*, str. 5 sl.; Humar: *Primož Trubar*, str. 13 sl.

⁴ O postavitvi spomenika in ureditvi Trubarjeve domačije prim. zlasti: Debeljak: *Trubarjeva Rašica*, str. 34–37.

⁵ Kidrič: Trobarji na Raščici, str. 252. – V Kidričevi zapuščini se je ohranil zvezek majhnega formata z naslovom Trubarji na Raščici (ZRC SAZU, ISLLV, Zapuščina Franceta Kidriča, t. e. 17, Rokopisno gradivo različne vsebine). Vanj je Kidrič stenografsko prepisal Kaspretove izpiske ter jim priložil njegov nedatirani rokopis razprave "Trubarjevi sorodniki na Raščici", glede na citirano literaturo napisan po letu 1908. Stenografska predloga Kidričeve razprave v zvezku kaže, da jo je prvotno nameraval objaviti v soavtorstvu, s Kaspretovim imenom na prvem mestu in naslovom "Tru-

barji na Raščici", nato pa si je premislil tako glede navedbe Kaspretovega soavtorstva kakor glede pisanja Trubar; namestitil ga je s Trobar. V objavi se Kaspretu samo zahvaljuje za gradivo, ki mu ga je ta prepustil v uporabo (str. 252). Anton Kaspret ni nikoli videl Kidričeve objave, saj je umrl tik pred sklepom redakcije revije (*Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* II (1920), pred str. 1).

⁶ Golec, Okoliš: Turjaški arhiv, str. 118.

⁷ Da je bil Gregor Trubar, ki ga je Primož imenoval "*en muj stric Gregor Trubar malinar*" (1558), sin Lenarta, je, denimo, dobro leto pred svojo smrtjo izvedel tudi Kidrič, in sicer iz pisma, ki mu ga je 7. decembra 1948 poslal Milko Kos. Ta je Kidriču samoiniciativno ali na njegovo prošnjo posredoval podatke o raških Trubarjih v urbarjih iz let 1484, 1485 in 1510, ki jih je sredi tridesetih let videl na Turjaku. Kidrič je pismo shranil v zvezek z gradivom za razpravo o Trubarjih na Rašici, objavljeno leta 1920 (ZRC SAZU, ISLLV, Zapuščina Franceta Kidriča, t. e. 17, Trubarji na Raščici). Morda je Kosove podatke nameraval uporabiti za kak nov prispevek o Trubarju ob bližajoči se 400-letnici prve slovenske knjige, a ga je prehitela smrt. Po srečnih naključjih so danes vsi trije urbarji, citirani v Kosovem pismu, shranjeni v Arhivu Republike Slovenije.

Po srečnem spletu okoliščin poznamo danes precej več turjaških urbarjev, kot jih je imel pred prvo svetovno vojno v rokah Anton Kaspret. Vihre 20. stoletja so jih razteple na različne konce, tudi v zasebne roke, a so se po vijugavih poteh nazadnje skoraj vsi znašli v ustreznih javnih ustanovah na Dunaju in v Ljubljani. Glavnina je s Turjaka – tam jih je leta 1905 ali malo prej sumarno popisal Franc Komatar⁸ – prišla najpozneje leta 1910 v grad Losensteinleiten pri Steyerju,⁹ v katerega so pred tem, konec 19. stoletja, prenesli iz Ljubljane arhiv druge, knežje veje Auerspergov.¹⁰ Kaspret je iz urbarjev izpisoval šele v Losensteinleitu, precej verjetno leta 1911 in gotovo pred letom 1914,¹¹ Kidrič pa je pozneje (1920) ugotavljal, da je izginila približno tretjina urbarjev, znanih s Komatarjevega popisa, ki jih

Kaspret ni več videl.¹² Auerspergov arhiv v Losensteinleitu je bil v času med obema svetovnima vojnama slovenskim raziskovalcem od rok in tako v njem niso bili pogosti gostje,¹³ po letu 1945 pa je postal za državljane Jugoslavije sploh nedostopen. Stanje se ni spremenilo niti potem, ko so ga Auerspergi leta 1956 deponirali v Avstrijskem državnem arhivu na Dunaju, kjer je shranjen še danes. Z dovoljenjem sedanjega skrbnika, kneza Heinricha Auersperga, se je za posamezne slovenske raziskovalce odprl šele v osemdesetih letih.¹⁴ Pri tem se je v zvezi z urbarji turjaškega gospostva pokazalo, da Kaspret ni videl ali vsaj ni uporabil petih ohranjenih urbarjev iz obdobja od leta 1482 do malo pred 1614, v katerem je na Rášici izpričan priimek Trubar,¹⁵ uporabljaj pa je enega, ki ga danes pogrešamo (1554).¹⁶

Poleg tega je prišlo v Sloveniji na dan deset starejših urbarjev iz obdobja 1484–1511, za katere ni vedel ne Komatar ne Kaspret. Nekaterih turjaških urbarjev namreč pred prvo svetovno vojno niso odpeljali v Losensteinleiten, ampak so ostali na Turjaku, med njimi zanesljivo tisti starejši, do katerih Komatar (1905) očitno sploh ni prišel.¹⁷ Čeprav so bili med obema vojnoma še vseskozi v grajskem arhivu, pa zanje in za nadaljnje raziskovanje Trubarjevega rodu ni bilo pravega zanimanja. Nekaj skromnih podatkov o Trubarjih si je iz treh urbarjev s konca 15. in začetka 16. stoletja sredi 30. let 20. stoletja izpisal Milko Kos. Podatkov ni nikoli znanstveno obdelal, temveč jih je po vojni odstopil Kidriču (1948),¹⁸ a kot vse kaže, tudi Kos ni imel v

⁸ Komatar je v sumarnem inventarju turjaškega grajskega arhiva navedel naslednje urbarje gospostva Turjak: 1464, 1482, 1483, 1492, 1493, 1494, 1499, 1501, 1502, 1506, 1511, 1512, 1517, 1519, 1524, 1527, 1529, 1542–1545, 1545, 1546–1550, 1550, 1551–1554, 1552–1554, 1557–1561, 1565–1567, 1576–1578, 1582–1584, 1590–1593, 1611–1614, 1615–1619, 1621–1627, 1644–1648, 1646–1650, 1660, 1660–1667, 1663–1668, 1668–1672, 1668–1679, 1680–1689, 1690–1708, 1676–1728, 1704, 1712–1716, 1720–1724, 1741–1750, 1749–1753, 1770–1775, 1778–1787, 1783–1800, 1794–1798, 1798–1801, 1802–1805, 1809–1820 in 1826–1847 (Komatar: Das Schloßarchiv, str. 114–115).

⁹ Natančna usoda prenosa dela turjaškega arhiva v Losensteinleiten ni znana. Da so bili urbarji, ki jih je Kaspret uporabljal za raziskavo o Trubarjih na Rášici, leta 1911 že na novi lokaciji, sklepam iz vsebine Kaspretovega nedatiranega pisma Francetu Kidriču (ZRC SAZU, ISLLV, Zapuščina Franceta Kidriča, t. e. 4, Korespondenca A–K, 4/3, Korespondenca J, K, Kaspret Anton, pismo brez ovojnice, s. d.). Omemba skorajšnjega izida osmega letnika (revije Časopis za zgodovino in narodopisje) ter Kidričevega zasebnega življenja (nedavne poroke in pričakovane naraščaja) nedvoumno govori za nastanek pisma leta 1911. Kaspret napoveduje, da bo šel okoli 7. julija v Losensteinleiten in bo "letos (!) ostal tam samo 4–5 tednov", Kidriča pa poziva: "*Če imate kako željo glede Losensteinleitna, naznanite mi jo.*"

¹⁰ Tudi čas in okoliščine prenosa Auerspergovega knežjega arhiva v Losensteinleiten niso natanko pojasnjeni (prim. Golec, Okoliš: Turjaški arhiv, str. 118). Iz Turjaškega dvorca v Ljubljani naj bi arhiv odpeljali po velikonočnem potresu 1895.

¹¹ Iz Dolenčevega nekrologa ob Kaspretovi smrti lahko med vrsticami razberemo, da Kaspret med prvo svetovno vojno ni več obiskoval Losensteinleitna: "*Da, on je vedel še za marsikatero velevažno listino, katero je še hotel rešiti za nas; žal, da ga je prebitela pri tem svetovna vojna – in slednjič smrt. Domenjena sva bila, n. pr., da mi pribavi iz Losensteinleitena velevažne zapisknike gorskih pravih iz 16. stoletja. [...] Šele na Krasu aprila 1917, baš pred deseto soško bitko sem dobil od Kaspretja prospekt za novi "Časopis" ... Pa niti on ni mogel več obljubiti pribave tistih žužemberških zapisnikov...*" (Dolenc: Prof. Anton Kaspret, str. 701, 703–704)

¹² "*Ako pridejo zopet kdaj na dan urbarji iz l. 1494., 1501., 1502., 1511., 1512., 1542–1545., 1545., 1552–1554., 1576.–1578., 1611.–1615., tedaj stopi pač tuintam na mesto naših sedanjih domnev – dognana resnica.*" (Kidrič: Trubarji na Rášici, str. 252)

¹³ Leta 1928 je v njem raziskoval pravni zgodovinar Metod Dolenc (Dolenc: Nekoliko uradnih spisov, str. 101).

¹⁴ Prim. Golec, Okoliš: Turjaški arhiv na Dunaju, str. 118. – Dokler je bil upravitelj rodbinskega arhiva knez Karel Auersperg (1895–1980), slovenski raziskovalci od njega niso mogli dobiti dovoljenja za vpogled v gradivo.

¹⁵ To so urbarji, navedeni v Preglednici 1 z letnicami: 1493, 1501 (register zaostankov), 1542–1545, 1576–1578 in 1611–1615/17.

¹⁶ Urbarja s to letnico ni niti več v tipkopisnem kartotečnem popisu fonda Auerspergovega knežjega arhiva, ki je nastal v Losensteinleitu po letu 1926 (ÖStA, HHStA, FAA).

¹⁷ Komatar navaja urbarje samo z letnicami, brez drugih podatkov (Komatar: Das Schloßarchiv, str. 114–115), zato jih ni mogoče vedno z gotovostjo identificirati z danes znanimi urbarji. O tem gl. navedbe v Preglednici 1. Poleg danes znanih urbarjev se pri Komatarju pojavljajo še urbarji gospostva Turjak z letnicami 1749–1753, 1770–1775, 1778–1787, 1783–1800 (morda identičen z urbarjem v ARS), 1802–1805, 1809–1820 in 1826–1847.

¹⁸ Gl. op. 7.

rokah vseh priročnih urbarjev in sorodnih urbarialnih registrov. Za tri njemu očitno neznane, nastale v začetku 16. stoletja, namreč vemo, da jih je med vojno s turjaškega gradu rešil oskrbnik in da so se za nekaj desetletij znašli v zasebnih rokah.¹⁹ Podobno usodo, le da v podrobnostih neznano, so doživeli vsi trije urbarji, ki jih je pred vojno na

Turjaku pregledoval Kos, ter še štirje povsem neznani urbarji in knjiga oskrbnikskih računov, vsi iz zgodnjega 16. stoletja. Vseh enajst enot se je v obdobju od vojne do leta 2003 končno znašlo v Arhivu Republike Slovenije in Biblioteki SAZU ter postalo dostopnih za raziskovalce.²⁰

Preglednica 1 – Popis urbarjev za gospodstvo Turjak, ki vključujejo Rašico, za obdobje do ugasnitve primka Trubar

Urbar	Omembe v literaturi			Današnje hranišče		
	Komatar (1905) ²¹	Kidrič (1920) ²²	Kos (1939) ²³	HHStA ²⁴	ARS ²⁵	Biblioteka SAZU ²⁶
1463	---	---	x	---	---	---
1464	x	x	---	x		
1482	x	x	---	x		
1483	x	x	---	x		
1484	---	---	x		x	
1485	---	---	x		x	
1492	x	x	---	x		
1493	x	---	---	x		
1494	x	kot pogrešan	---	---	---	---
1499	x	x	---	x		
1501	--- ²⁷	kot pogrešan	---		x	
1501–register zaostankov	---	---	---	x		
1502	x	kot pogrešan	---	---	---	---
1503–4	---	---	---	---	x	

¹⁹ Biblioteka SAZU, R 95, III 5507, Izjava Minke Mali z dne 16. 2. 1979. – Prim. tudi Bizjak: Trije urbarji, str. 120.

²⁰ Arhiv Republike Slovenije je pet urbarskih enot pridobil z nakupom od zasebnikov in jih uvrstil v Zbirko urbarjev (ARS, AS 1074), tri leta 1950 (signature 45u–47u: urbar 1485, urbarski izvleček 1510 in knjiga oskrbnika 1514–1515), dve pa leta 2003 (signature 81u–82u: urbarja 1484 in 1503–1504) (ARS, Akcesijska knjiga 1945–1974, tek. št. 261; Žnidaršič Golec: *Zbirka urbarjev*, str. 4). Ni znano kdaj po letu 1943, a vsaj do začetka sedemdesetih let, ko so dobili današnje signature (42u–44u), so prišli v arhiv tudi urbarji 1501, 1504 in 1509–1510, ki jih v akcesijskih knjigah ARS ni najti; po pričevanju pokojnega dr. Boža Otorepca avtorju naj bi jih različne osebe domnevno med vojno rešile z uničenega Turjaka. Za informacije o urbarjih in ureditvi Zbirke urbarjev se iskreno zahvaljujem upokojenima arhivistoma ARS dr. Emi Umek in Petru Ribnikarju. Trije urbarji (1507, 1508 in 1511), darilo zasebnice in od leta 1979 shranjeni v Biblioteki SAZU, so bili strokovni javnosti še nedavno skoraj neznani (gl. prejšnjo opombo).

²¹ Komatar: *Das Schloßarchiv* (1905), str. 114–115.

²² Kidrič: *Trobarji na Raščici*, str. 252, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266. – Kidrič povzema védenje o urbarjih po Kaspretovih izpiskih in njegovi rokopisni razpravi: ZRC SAZU, ISLLV, Zapuščina Franceta Kidriča, t. e. 17, Rokopisno gradivo različne vsebine, *Trubarji na Raščici*, rokopis prof. Anton Kaspret, *Trubarjevi sorodniki na Raščici*, str. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18.

²³ Kos: *Srednjeveški urbarji*, str. XVIII, XIX, XX.

²⁴ ÖStA, HHStA, FAA, Urbare Auersperg: C–55–1 (1464), C–55–2 (1482), C–55–3 (1483), C–55–4 (1492), C–55–5 (1493), C–55–6 (1499), C–55–7 (register zaostankov 1501), C–55–8 (1506), C–55–10 (1517), C–55–11 (1519), C–55–12 (1524), C–55–13 (1527), C–55–14 (1529; dejansko: 1529–1530), C–55–15 (1542–1545), C–55–16 (1547; dejansko: 1547–1550), C–55–17 (ca. 1550; prav: malo po 1561), C–55–18 (1551; dejansko: 1551–1554), C–55–19 (1553; prav: malo pred 1547), C–55–20 (1557–1561), C–55–21 (1565–1567), C–55–22 (1576–1578), C–55–23 (1582–1585; dejansko: 1582–1584), C–55–25 (1590–1593), C–55–26 (1593?; prav: malo pred 1614), C–55–27 (1614; dejansko: 1611–1615/17), C–55–28 (1615; dejansko: 1615–1620). Med urbarje v širšem smislu sodita tudi davčni register za leto 1511 (C–55–9) ter register podružnikov, davka, činža in prodanega žita 1587–1588 (C–55–24).

²⁵ ARS, AS 1074, Zbirka urbarjev, 81u (1484), 47u (1485), 42u (1501), 82u (1503–1504), 43u (1504), 44u (1509–1510), 45u (1510 – urbarski izvleček).

²⁶ Biblioteka SAZU, R 95, III 5507, urbarji 1507, 1508 in 1511.

²⁷ Komatar, ki sicer navaja urbar z letnico 1501, na Turjaku najbrž ni videl tega urbarja, temveč register urbarskih zaostankov z isto letnico, ki je danes v knežjem arhivu na Dunaju, v preglednici pa je naveden za urbarjem iz leta 1501.

1504	---	---	---	---	x	
1506	x	x	---	x		
1507	---	---	---			x
1508	---	---	---			x
1509	---	---	---		x	
1510 (izvleček)	---	---	---		x	
1511	x ²⁸	kot pogrešan	---			x
1512	x	kot pogrešan	---	---	---	---
1517	x	x	---	x		
1519	x	x	---	x		
1524	x	x	---	x		
1527	x	x	---	x		
1529–1530 ²⁹	x (kot 1529)	x (kot 1529)	---	x		
1542–1545 ³⁰	x	kot pogrešan	---	x		
1545	x	kot pogrešan	---	---	---	---
malo pred 1547 ³¹	---	---	---	x (kot 1553)		
1547–1550 ³²	x (kot 1546–50)	x (kot 1547)	---	x		
1551–1554	x	x (kot 1551)	---	x		
1552–1554	x	kot pogrešan	---	---	---	---
1554 ³³	---	x	---	---	---	---
1557–1561	x	x (kot 1557)	---	x	---	---
malo po 1561 ³⁴	x (kot 1550)	---	---	x (kot ca. 1550)	---	---
1565–1567	x	x (kot 1565)	---	x		
1576–1578	x	kot pogrešan	---	x		
1582–1584	x	x (kot 1582)	---	x (1582–85)		
1590–1593	x	x (kot 1590)	---	x		
1611–1615/17 ³⁵	x (kot 1611–14)	kot pogrešan (kot 1611–15)	---	x (kot 1614)	---	---
malo pred 1614 ³⁶	---	x	---	x		

²⁸ Urbar ni nujno isti, kot ga je videl Komatar, ampak se prejkone ujemata samo letnici dveh različnih urbarjev.

²⁹ Urbar ima v naslovu letnico 1529, na usnjenih platnicah pa je zapisano: "1530 Jar". Iz leta 1530 je tudi nekaj pripisov pri podložnikih, eden celo iz leta 1531, na zadnjem listu pa najdemo sumarij prihodkov od žita za leta 1529–1533 in v njem brez vpisanih podatkov še letnico 1534. Sklepiti je, da je urbar vsaj deloma rabil svojemu namenu še po letu 1530, vendar zagotovo ne dolgo, saj so popravki imen posestnikov izjema.

³⁰ Urbar je vključeval tudi Rášico, toda začetne strani danes manjkajo. Najverjetneje jih je pogrešal že Kaspret, zato urbarja sploh ne omenja, Kidrič pa ga ima za pogrešanega.

³¹ Prečrtana razpredelnica priča, da je bil urbar namenjen vpisom za leta 1547, 1548 in 1549, šele nato so dodali razpredelnico za leti 1553 in 1554. Vsebinska pri posameznih posestnikih jasno kaže, da je urbar nastal kakšno leto pred 1547, saj pri Rášici navaja tudi nekaj imen, ki jih urbar iz leta 1547 še nima. Morda je to urbar, ki ga Komatar navaja z letnico 1545.

³² Priročni urbar nosi v naslovu letnico 1546, ki je bila pozneje popravljena v 1547. Razpredelnica je bila izpolnjena v letih 1547–1550.

³³ Morda je to urbar, ki ga Komatar navaja kot 1552–1554.

³⁴ Urbar je bil v Losensteinleitu približno datiran, očitno na podlagi edine letnice v njem, ki jo najdemo v datumu 25. avgust 1550 (s. p., Gross Osselnighk). Sedanja datacija se opira na primerjavo vsebine z urbarjema 1557–1561 in 1565–1567. Verjetno gre za urbar za obdobje 1562–1564, ki zapolnjuje praznino med navedenima urbarjema.

³⁵ Izvirnik ni datiran, a je čisto na koncu iz sumarija prihodkov od žita vidno, da so ga začeli voditi leta 1611 (s. p.), datacije posestnih sprememb in drugih poznejših vpisov so iz let 1611–1615 (fol. 26, 26', 39, 40, 60', 66', 71', 86 in s. p.), davčni in činžni register pri koncu urbarja se nanaša na leti 1614 in 1615 (s. p.), izjemoma pa je zabeležena še posestna sprememba z dne 8. avgusta 1617 (fol 31').

³⁶ Izvirnik ni datiran niti ne vsebuje nobenega datuma ali letnice. Datacija se opira na primerjavo z urbarjem 1611–1615/17:

		(kot "nekje med 1593 in 1615") ³⁷		(kot "1593?")		
1615–1620 ³⁸	x (kot 1615–19)	x (kot 1615)	---	x (kot 1615)		

Preglednica 2 – Popis urbarjev za gospodstvo Turjak, ki vključujejo Rašico, za obdobje po ugasnitvi priimka Trubar (1621–1801)

Urbar	Omembe v literaturi		Današnje hranišče	
	Komatar (1905) ³⁹		HHStA ⁴⁰	ARS ⁴¹
1621–1627	x		x	
1644–1648	x		x	
1660–1667	x		x	
1668–1679	x		x	
1680–1689	x		x	
1690–1708	x		x	
1712–1716	x		x	
1741–1750	x		x	
okrog 1755	---		x (kot ca. 1750)	
okrog 1755	---			x (kot okoli 1750)
1750–1760	---			x
1769–1775	--- ⁴²		x	
1777	---		x	
1778–1789	---			x
1788–1790	---		x	
1794–1798	x		x ⁴³	
1798–1801	x		x (1. del) ⁴⁴	

imena v davčnem in činžnem registru 1614–1615 (v urbarju 1611–1615/17) in vpisi sprememb posestnikov v obeh urbarjih pričajo, da so ta urbar brez dvoma začeli voditi po letu 1611 in pred 1614, rabil pa je kot temeljni urbar in krajši čas kot urbar 1611–1615/17, ki beleži tudi nekaj poznejših posestnih sprememb.

³⁷ Če bi sklepali po Kidričevi navedbi, da v tem urbarju ni o Trubarjih "ne sluha ne duha več", ampak se pojavi novo ime Gregor Šilec (Kidrič: Trobarji na Raščici, str. 266), urbar ne bi mogel biti identičen z urbarjem iz malo pred 1614, v katerem še zasledimo tudi Andreja Trubarja. Vendar pa Kaspret, na katerega se je Kidrič opiral, govori samo o Šilcu kot nasledniku, navedenem v urbarju leta 1615 in v urbarju, ki je "nekoliko let starejši brez datuma", ne pa tudi izrecno o tem, da v zadnjem urbarju Trubar sploh ni omenjen niti kot Šilcev predhodnik (ZRC SAZU, ISLLV, Zapuščina Franceta Kidriča: t. e. 17, Rokopisno gradivo različne vsebine, Trubarji na Raščici, str. 18).

³⁸ Urbar vsebuje razpredelnico 1615–1620 (prvotno do 1619, letnica 1620 je bila dodana pozneje), vendar je ta le izjemoma izpolnjena za leta 1615–1617, in še to pozneje. Vse kaže, da so urbar dejansko začeli voditi šele leta 1617 ali celo 1618.

³⁹ Komatar: Das Schloßarchiv (1905), str. 115.

⁴⁰ ÖStA, HHStA, FAA, Urbare Auersperg: C–55–29 (1621–1627), C–55–30 (1644–1648), C–55–31 (1660–1667), C–55–33 (1668–1679), C–55–35 (1674–1678), C–55–38 (1680–1689), C–55–41 (1690–1708), C–55–43 (1712–1716), C–55–46 (1741–1750), C–55–47 (ca. 1750; prav: okrog 1755), C–48–48 (1769–1775), C–55–49 (1777), C–55–50 (1788–1790), C–55–51 (1794–1798/I), C–55–54 (1798–1801). Po popisu fonda obstaja tudi urbar C–55–55 (1830–1839), ki pa ga leta 2008 ni bilo mogoče najti. – Tu niso upoštevani razni urbarialni registri in urbarski izvlečki, vsi mlajšega nastanka, iz časa po letu 1700 (C–55–No. 56–84).

⁴¹ ARS, AS 1074, Zbirka urbarjev, III/2u (šifregister okoli 1750; prav: okrog 1755), II/26u (priročni urbar 1750–1760), II/27u (priročni urbar 1778–1789), III/28u (priročni urbar 1798–1801/2. del).

⁴² Morda ga Komatar navaja kot urbar 1770–1775.

⁴³ Prvi del, ki vključuje Rašico, zajema urbarske številke 1–417 (C–55–51), ohranjen pa je tudi drugi del, in sicer v dveh izvodih (C–55–53 ter ARS, AS 1074, Zbirka urbarjev, III/28u).

⁴⁴ Prvi del, v katerem je tudi Rašica, zajema urbarske številke 1–427, drugi del (v ARS) pa 428–742 (gl. op. 43).

Tako imamo danes zaradi veliko boljše dostopnosti tudi neprimerno popolnejši pregled nad turjaškimi urbarji kakor kdaj koli prej.⁴⁵ Urbarji – primarni zgodovinski viri za preučevanje Trubarjevega rodu in rojstne hiše – so za jasnejšo ponazoritev razvrščeni v dve preglednici (1 in 2). Prva pokriva časovni razpon, v katerem se je priimek Trubar pojavil in izginil, druga pa zajema čas od 1621 do 1801. Poleg današnjih hranišč ponujata tudi poglobitve omembe urbarjev v literaturi prve polovice 20. stoletja (Komatar, Kidrič, Kos). V Auerspergovem knežjem arhivu na Dunaju in v Arhivu Republike Slovenije je sicer še nekaj turjaških urbarjev in urbarialnih registrov, a zadevajo Rášico le deloma ali sploh ne.⁴⁶

Urbarje⁴⁷ je pisalo zelo veliko različnih rok. Skoraj pri vsakem srečamo pisavo drugega pisarja, tudi če je med dvema priročnima urbarjema minilo samo eno leto. Tako se v urbarjih izražajo individualne poteze zapisovanja lastnih imen, od toponimov do osebnih imen in priimkov. Kot zanimivost omenimo posebnost, kakršne, kolikor je znano, ne srečamo nikjer drugje na Slovenskem, in sicer dvojezično, nemško-slovensko pisanje toponimov. V urbarju iz let 1565–1567 je v obeh jezikih zapisano samo ime urada Osolnik,⁴⁸ v urbarjih za obdobja 1576–1578, 1582–1585 in 1590–1593, ki so jih sicer pisale različne roke, pa so dvojezično, najprej nemško in nato slovensko, navedena imena

krajev na začetku urbarja, vsa v okolici Trubarjeve Rášice.⁴⁹ Pri tem gre za dosledno rabo obeh jezikov in ne morda le za prilagoditev slovenskega toponima nemškemu zapisu. V prvem urbarju je med dvojezično navedenimi kraji tudi Rášica, katere slovensko ime je tu sploh prvič izpričano v imenovalniku *Räschitz*.⁵⁰ Raba slovenskih imen ob nemških kaže skromen, a vendarle dokumentiran primer veljave slovenščine v turjaški uradovni praksi. Gotovo ni pretirano trditi, da gre za vpliv slovenskih protestantskih del, ki jih v protestantizmu naklonjenem okolju na turjaškem gradu ni manjkalo.

Turjaški urbarji so sicer najpomembnejši, prvovrsten in do srede 18. stoletja tudi edini vir o tem, katera posest je bila v rokah Trubarjevega sorodstva in kaj se je z njo dogajalo pozneje. Po urbarjih jo je mogoče kontinuirano spremljati do začetka 19. stoletja, sredi 18. stoletja pa so se urbarjem pridružili še drugi viri: katastri (terezijanski, jožefinski, franciscejski in reambulančni)⁵¹ ter v drugi polovici 19. stoletja končno nova zemljiška knjiga,⁵² medtem ko se stara za gospodstvo Turjak ni ohranila.⁵³ Podoba o posestnikih v zadnjih treh desetletjih 18. in za 19. stoletje dopolnjujejo tudi matične knjige župnije Škocjan pri Turjaku, ohranjene sicer z znat-

⁴⁵ Od 55 urbarjev (časovni razpon od leta 1464 do 1847) s Komatarjevega popisa iz leta 1905 jih danes pogrešamo od 11 do 16, odvisno od tega, ali jih je med njimi vendarle pet, ki se skrivajo pod enakimi ali malo drugačnimi letnicami. Od 20 urbarjev (do 1620), ki jih je Kaspret uporabljal že v Losensteinleitu in jih je leta 1920 citiral Kidrič, je izgubljen samo eden (1554), nekaj pa je citiranih z nekoliko drugačnimi letnicami. Devetih danes znanih urbarjev (do 1620) literatura ne pozna, od znanih iz literature pa je danes med drugim pogrešan tudi najstarejši turjaški urbar iz leta 1463, ki ga je Milko Kos sredi 30. let 20. stoletja videl na Turjaku in iz njega črpal veliko podatkov za historično topografijo Kranjske in Primorske. O urbarju: Kos: *Srednjeveški urbarji*, str. XVIII; Kos: *Gradivo za historično topografijo*, str. 798.

⁴⁶ Po večini gre za urbarje Turjaku inkorporiranih gospodstev in imenj, deloma pa tudi samo za urbarialne registre. ÖStA, HHStA, FAA, Urbare Auersperg: C–55–32 (1663–1668), C–55–34 (1668–1672), C–55–36 (1679–1683/I), C–55–37 (1679–1683/II), C–55–39 (1683–1688), C–55–40 (1684–1688), C–55–42 (1691–1706), C–55–45 (1717–1724), C–55–52 (1790–1793), C–55–53 (1794–1798/II). ARS, AS 1074, Zbirka urbarjev, III/28u (priročni urbar 1798–1801/2. del); AS 789, Gospodstvo Turjak, šk. 1, knjiga denarnih datatev 1783–1800.

⁴⁷ V nadaljevanju bodo urbarji citirani samo z letnicami, brez hranišč in signatur.

⁴⁸ Urbar 1565–1567 (FAA, C–55–31), s. p.: "Erstlichen das Ambt Osselnikh. Osselnitschkho Vaupotyö".

⁴⁹ V urbarju 1576–1578 (FAA, C–55–22, s. p.) je v obeh jezikih sedem krajev, v urbarjih 1582–1585 in 1590–1593 (FAA, C–55–23, s. p.; C–55–25, s. p.) pa samo prva dva. Glede na to, da sta oba mlajša zapisa skoraj identična s starejšima dvema, je torej pisar drugega urbarja vse štiri oblike obeh toponimov očitno samo prepisal iz prejšnjega urbarja. V urbarju 1576–1578 so dvojezično zapisani tile toponimi: Ponikve (*Ponikbl, Poniquach*), Rob (*Im Greut oder Rob, Ruttach oli Vrobi*), Pod Malim Osolnikom (*Vnter Khlain Osselnikh, Pod Malim Osselnikh*), Mali Osolnik (*Khleim Osselnikh, Mali Osselnikh*), Podlog (*Pudlog, Pudloge*), Knej (*Khunij, Khnej*) in Rášica (*Räschitz, Räschtza*). V urbarjih 1582–1585 in 1590–1593 sta takšna samo prva dva: Ponikve (*Ponikbl, Poniquach*) in Rob (*Im Greut oder Rob, Ruttach oli vrobi*).

⁵⁰ Trubar namreč v svojih treh omembah Rášice, ki so vse nekoliko starejše (1558, 1566 in 1575), ni nikoli uporabil prvega sklon (Kidrič: Trobarji na Raščici, str. 251; Kidrič: Ogrodje za biografijo, str. 58).

⁵¹ ARS, AS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko, šk. 61 (BT, N 121), 110 (RDA N 121); AS 175, Jožefinski kataster za Kranjsko, šk. 233, Naborno gospodstvo Turjak, katastrska občina Turjak; AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko, N 11, k. o. Turjak; AS 181, Reambulančni kataster za Kranjsko, D 11, k. o. Turjak.

⁵² Okrajno sodišče v Ljubljani, Zemljiška knjiga, k. o. Turjak.

⁵³ Zemljiške knjige gospodstva Turjak so ohranjene za sodni okraj Ljubljana-okolica (ARS, AS 336, Zemljiška knjiga za sodni okraj Ljubljana-okolica, po: *Vodnik po fondih II*, str. 140), ne pa tudi za sodni okraj Velike Lašče; gradivo tega je v celoti izgubljeno.

nimi vrzelmi.⁵⁴ Drugi starejši zapisi, nastali na turjaškem gradu, ki bi lahko dali še kak podatek in osvetlili zastavljena vprašanja, so žal po večini uničeni. Del turjaškega gosposčinskega arhiva se je v okviru Auerspergovega knežjega arhiva znašel na Dunaju,⁵⁵ od gradiva na Turjaku pa so med drugo svetovno vojno rešili skoraj samo listine.⁵⁶

Raziskavo o Trubarjevi rojstni hiši in posestni podobi Rášice je znatno olajšala ugotovitev, da je celotna vas s 13 hubami in tremi mlini vseskozi do zemljiške odveze pripadala gospostvu Turjak.⁵⁷ V nasprotju z razlagami v literaturi ni imel na Rášici nikoli podložne posesti cistercijski samostan Stična, sicer zemljiški gospod v nekaterih vaseh južno od tod.⁵⁸ Ime Rášica se v stiških urbarjih res pojavlja, začeniši z najstarejšim urbarjem (1505), nastalim malo pred Trubarjevim rojstvom,⁵⁹ toda pod

to urbarsko enoto se skriva skupina raztresenih zaselkov, ki nima s Trubarjevo Rášico nikakršne zveze in leži ob zgornjem toku potoka Rášica, kakšnih 7–10 kilometrov od istoimenske vasi.⁶⁰

V cerkvenoupravnem pogledu je Rášica od

venije, Ljubljana, 6. marec–31. december 2008). To je pisca tega prispevka tudi spodbudilo k raziskavi vprašanja, na katero posest se urbarska enota "Rasitz" dejansko nanaša.

- ⁶⁰ Prav ta urad skupaj z Rášico ("Raschyz"), imenovan "urad pod gozdom", je stiški opat leta 1544 zastavil Jožefu grofu Lambergu z Ortneka (Mlinarič: *Stiška opatija*, str. 339). Tudi poldrugo stoletje mlajši stiški urbar za obdobje 1652–1655 prikazuje v kraju "Rätschiza" v uradu Dvorska vas enako število zdaj že razdeljenih petih hub (ARS, AS 781, Cistercijski samostan in državno gospostvo Stična, knj. 16, urbar cistercijskega samostana Stična za župe Lašče, Dvorska vas, Ravensko, Cerknica, Strane, Studeno in Strmica 1652–1655, s. p., "Rätschiza"). Vse kaže, da gre pri uradu Dvorska vas za posest, ki jo je Stična zaradi denarne stiske leta 1658 prodala lastniku gospostva Ortnek in je ležala v ortneškem deželskem sodišču (Mlinarič: *Stiška opatija*, str. 566–567). Iste vasi, kot jih v uradu Dvorska vas pozna urbar 1652–1655, so se namreč kot "inkorporirano ortneško imenje" sto let pozneje, sredi 18. stoletja, znašle pri gospostvu Turjak; med njimi je "Raßchiza", zdaj s šestimi hubami in dvema mlinoma (ARS, AS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko, šk. 110, RDA, N 121, Grofija Turjak, No. 46, izvleček iz urbarja grofiji Turjak inkorporiranega ortneškega imenja, 3. 7. 1755; ARS, AS 1074, Zbirka urbarjev, III/2u, šiftrregister grofije Turjak z inkorporiranimi gospostvi in imenji, s. d. /okrog leta 1750/, pag. 591–790 (dejansko nastal okrog 1755); prav tam, II/26u, priročni urbar grofije Turjak in njej inkorporiranih imenj, razen gospostva Nadlišek in "Hrvatov" 1750–1760, urb. št. 548–675). Postavlja se vprašanje, kje na Rášici, če sploh kje, je bil prostor za tolikšno posest poleg 13 turjaških hub in treh mlinov. Franciscejski kataster s prvo katastrsko upodobitvijo Rášice (1823) jasno kaže, da stiška podložniška posest ni mogla ležati v vasi, temveč nekeje v okolici; to potrjujejo sočasne navedbe, da na Rášici ni drugih podložnikov razen turjaških (*Alphabetische Tabelle aller Ortschaften des Neustädter Kreises*. Laibach, 1819, str. N 2). Kaj je bilo vseskozi mišljeno s stiško Rášico, razkrivata priročna urbarja grofije Turjak iz let 1794–1798 in 1798–1801, ki pri podložnikih znotraj pozneje inkorporirane urbarske enote "Raschitz" podajata njihovo natančno lokacijo. V resnici sploh ni šlo za vas Rášica, temveč za raztresene zaselke okoli debelo uro oddaljene Karlovice: Karlovica, "Kodra", Petrova vas, Plosovo, Na Poznikovem ali Hrib, Borovec in Poznikovo (HHStA, FAA, C–55–53 (1794–1788), s. p., Urb. No. 597–611; ARS, AS 1074, Zbirka urbarjev, II/28u, priročni urbar grofije Turjak za del posesti 1798–1801, fol. 173–188). Skupno ime Rášica si je ta skupina zaselkov prisluzila po potoku Rášica. Identičnost z urbarsko enoto "Rasitz" v tri stoletja starejšem stiškem urbarju iz leta 1505 (gl. prejšnjo opombo) potrjuje med drugim dva takratna priimka, ki sta pozneje dala ime zaselkoma: *Warovitz* (Borovec pri Karlovi) in *Platz* (Plosovo). Urbar iz leta 1505 je zanimiv tudi zato, ker na trebanjskem območju, v kraju Trebanjski Vrh pri Veliki Loki (*Prejnpach*), navaja podložnika s priimkom Predigar (*Gasper Predigar*), kar je bržčas prvi slovenski zapis izraza pridigar.

⁵⁴ Skoraj vsi izvirniki škocjanskih matic so bili uničeni med drugo svetovno vojno. Za čas, odkar kot referenca za lokacijo hiš obstajajo hišne številke (od 1770 dalje), so ohranjene samo tri matice (NŠAL, ŽA Škocjan pri Turjaku, M 1753–1770, P 1773–1803, P 1816–1860), od leta 1835 dalje pa imamo njihove prepise (NŠAL, Prepisi matičnih knjig, Škocjan pri Turjaku).

⁵⁵ ÖStA, HHStA, FAA, XII. Auersperg.

⁵⁶ Leta 1942, leto pred partizanskim uničenjem gradu, je dal takratni lastnik grof Herward Auersperg del grajskega inventarja in arhiva prepeljati v furlanski Cervignano; od arhiva se je tam poleg listin znašlo le nekaj malega drugih spisov (Preinfalk, Bizjak: *Turjaška knjiga listin*, str. 15). – Arhivski fond gospostva Turjak obstaja v dveh javnih arhivih, v Arhivu Republike Slovenije in v Zgodovinskem arhivu Ljubljana, a gre samo za drobce mlajšega gradiva, pridobljene iz zasebnih rok: ARS, AS 789, Gospostvo Turjak, šk. 1; ZAL, LJU 2, Graščina Turjak, šk. 1–2.

⁵⁷ Število hub ostaja v urbarjih nespremenjeno vse od prvega ohranjenega urbarja iz leta 1464, le da so se nekatere pozneje razdelile in na novo združevale, eno pa so vključili v turjaško dominikalno posest (pristavo). Število mlinov se je dvakrat za krajši čas povzpelo na štiri, a je obakrat že po nekaj letih zopet padlo na stare tri mline (gl. op. 84 v nadaljevanju).

⁵⁸ Toponim "Rasitz" v urbarju 1505 in njegove poznejše omembe sta postavljala na Rášico M. Mikuž in J. Mlinarič, kar je glede na kontekst – kraje pred njim in za njim – tudi razumljivo, ni pa točno (Mikuž: *Topografija stiške zemlje*, str. 28, 81; Mlinarič: *Stiška opatija*, str. 289, 339). – Stiška posest je južno od vasi Rášica prvič izpričana v poravnavi med Stično in Vovbržani leta 1230; kot meja je bil določen potok Rášica (*usque fluvium Reschwiz*) (Schumi: *Urkunden- und Regestenbuch*, str. 54–55, 1230 s. d., Stična).

⁵⁹ Po urbarju cistercijskega samostana Stična iz leta 1505 je bilo v uradu "Officium vltra Siluam" ("urad onstran gozda" v kraju "Rasitz") pet hub s petimi gospodarji (ARS, AS 781, Cistercijski samostan in državno gospostvo Stična, fasc. 4, urbar cistercijskega samostana Stična 1505, s. p., "Rasitz V Huebn"; prim. Mlinarič: *Stiška opatija*, str. 289). – Urbar je bil skupaj s turjaškim urbarjem za leto 1504 kot eksponat razstavljen na razstavi *Primož Trubar 1508–1586. Ob petstoti obletnici rojstva* (razstava Narodnega muzeja Slo-

vzpostavitev župnijske organizacije spadala v župnijo Škocjan pri Turjaku, dokler je leta 1907 zaradi oddaljenosti od župnijskega središča niso priključili župniji Velike Lašče.⁶¹ Matične knjige in drugi viri cerkvene provenience, ki bi lahko osvetlili demografsko, pa tudi posestno podobo vasi, so žal v glavnem postali žrtev druge svetovne vojne.⁶²

Primarnih virov za preučevanje Trubarjeve rodne vasi je torej kljub temu v izobilju. Do našega časa so se navzlic močno nenaklonjenim razmeram ohranili zaradi srečnih okoliščin. Razen Turjaka danes na Slovenskem ni zemljiškega gospostva, za katero bi imeli tako dobro in kontinuirano ohranjeno urbarsko gradivo, ki bi zajemalo tri stoletja in pol, vse od šestdesetih let 15. do začetka 19. stoletja. Še več, vprašljivo je, ali o rodu sploh katerega Trubarjevega sodobnika, rojenega v slovenskem prostoru in v podložniški družini, lahko iz urbarjev in drugih gosposočinskih virov izvemo toliko kot prav o sorodstvu utemeljitelja knjižne slovenščine.

Rojstna hiša Primoža Trubarja

O Trubarjevi rojstni hiši in sorodstvu na Rašici smo do objave Kidričeve razprave (1920) poznali samo peščico zanesljivih podatkov. Vse nam je zaval Trubar sam, deloma pa po njegovi smrti povzel Andreae v nagrobni pridigi (1586): Trubar se je rodil kot sin turjaških podložnikov z Rašice, njegov oče Mihéj je bil tesar, mlinar in ključar cerkve sv. Jerneja, stric pa mlinar Gregor Trubar.⁶³ Materino ime Jera (Gera) poznamo šele od Ruplove objave (1954) Trostovega prevoda pogrebne pridige (1588).⁶⁴

O sami rojstni hiši najdemo pri Trubarju le bežen zapis: "*Bliži muiga royeniga domu per Raftzbizj...*".⁶⁵ Pred Kidričem se ni nihče raziskovalno

ukvarjal z lokacijo njegove rojstne hiše, niti Anton Kaspret, ki ni poznal lokalnega okolja, temveč le turjaške urbarje v Losensteinleitu. Tako je celotno védenje o Trubarjevem domu temeljilo zgolj na nezanesljivem izročilu, dokumentiranem od srede 19. stoletja naprej. O tem je kot prvi prav kratko spregovoril Fran Levstik v Napakah slovenskega pisanja (1858): "Prvi pisatelj našega jezika, *Primož Trubar*, je bil Dolenjec iz *Rašice*, blizu Turjaka. Njegovo ime, kolikor jaz vem, tamkaj ne živi v nobeni rodovini več, le pripoveduje se, da je bil *Luter Martin* na Rašici rojen, in sicer v sedmi številki; to je gotovo *Trubar*."⁶⁶ Fran Levec (1874) je slišal enako pripoved, vendar vezano na drugo, sosednjo hišno številko: "Narod okolo Velikih Lašč priporoveduje, ka je bil Luter-Martin na Rašici h. št. 8 rojen."⁶⁷ Izročilo o "Lutrovi rojstni hiši" je bilo torej tudi brez Levstikovega posredovanja očitno še precej živo, le da sta se za "Lutrov", morebitni "Trubarjev rojstni dom" potegovali dve sosednji hiši, št. 7 in 8, kolikor ni šlo pri Levstikovi "sedmi številki" sploh za pomoto. Ker pa sedmice že v Levstikovem času ni bilo več, je "zmagala" sosednja hiša s številko 8. Tako so ob odkritju Levstikovega spomenika v Velikih Laščah (1889) postavili slavalok tudi na Rašici "pred nekdanjim Trubarjevim domom".⁶⁸ Ob 400-letnici Trubarjevega rojstva (1908) je Leopold Podlogar v ustno izročilo vpletel poleg Lutra še Jurija Kobila in navedel, za katero hišo natanko naj bi šlo: "Kot rojstno hišo njegovo smatrajo sedmo številko, kjer gospodari rodovina "Virantova", vulgo "Šimnova"."⁶⁹ V resnici je imela hiša številko 8, drugo vprašanje pa je seveda, koliko se je samo izročilo medtem že preoblikovalo pod vplivom Levstika, Levca in drugih Trubarjevih častilcev.

Obenem je Podlogar lokacijo Trubarjevega doma – pol stoletja potem, ko nam jo je Levstik ovekovečil po modificiranem ljudskem izročilu – prvi

⁶¹ Škulj: *Jerebova kronika*, str. 52–53.

⁶² Za župnijo Škocjan imamo iz leta 1935 podatke, da se je najstarejša tedaj ohranjena krstna matica začejala z letom 1636, poročna 1725 in mrliška 1753 (*Letopis ljubljanske škofije*, str. 281). Večina matic je postala žrtev partizanskega požiga župnišča aprila 1944 (Škulj: *Jerebova kronika*, str. 10). Dolgo je veljalo, da se ni ohranil niti en izvirnik matic, temveč le prepisi v Nadškofijskem arhivu Ljubljana od 1835 naprej (Umek, Kos (ur.): *Vodnike po matičnih knjigah*, str. 701). Nato pa so prišle na dan štiri knjige, med njimi najstarejša, močno ožgana krstna matica 1713–1745 (Krampač: *Vodnike po matičnih knjigah*, str. 92). Ni izključeno, da so v Škocjanu vodili matice že v drugi polovici 16. stoletja, ko je bila župnija v rokah luteranskih duhovnikov, a je matične zapise odnesla protireformacija.

⁶³ Kidrič: Ogrodje za biografijo, str. 58–59.

⁶⁴ Rupel: *Nove najdbe*, str. 65.

⁶⁵ *En Regisiter*, fol. R 3 a; prim. Kidrič: Trobarji na Raščici, str. 251; Kidrič: Ogrodje za biografijo, str. 58.

⁶⁶ Levstik: Napake slovenskega pisanja, str. 53.

⁶⁷ Pis. [= Fr. Levec], "Luter Martin" v slovenski narodni pravljici. *Slovenski narod*, leto VII, št. 26, 1. 2. 1874. – Levec omenja Lutrovo rojstno hišo v zvezi s Trubarjem le v opombi, sicer pa podaja pripoved svoje stare matere, ki jo je slišal dvajset let prej (okoli 1854), da se je "Luter-Martin" rodil v Tomišlju pod Krimom. – Razrešitev piščevega psevdonima po: Kidrič: Trobarji na Raščici, str. 264, op. 88.

⁶⁸ *Slovenski narod* je med drugim zapisal: "Spomin Trubarjev ohranil se je v ljudski tradiciji in danes se govori, da je v tej hiši bil porojen "ta lutriš Martin". " *Slovenski narod*, leto XXII, št. 185, 13. 8. 1889, Levstikova slovesnost v Velikih Laščah.

⁶⁹ Podlogar: Zgodovinske drobtine, str. 46. – Prav tam pravi: "Ime Trubarjevo ne živi v nobeni rodovini več, le med ljudstvom živi še spomin, da je bil rojen na Rašici "Jurij Kobila", "Luter" itd."

postavil pod vprašaj, in sicer upravičeno, na podlagi Trubarjevih pričevanj o Rašici in sorodnikih. Pri obravnavi Trubarjeve mladosti in sorodstva je Podlogar sicer zagrešil vrsto metodoloških in vsebinskih napak, a je obenem podal pravilno izhodišče za iskanje Trubarjeve rojstne hiše v mlinu zunaj vasi, rekoč, da "oče ni stanoval v vasi, ampak prejkone v grajskem mlinu pod vasjo".⁷⁰ Podlogarjeve napake je dobro desetletje pozneje drugo za drugo argumentirano zavrnil Kidrič v razpravi *Trobarji na Rašici* (1920),⁷¹ hkrati pa je na podlagi Kaspretovih izpisov iz turjaških urbarjev dokazal, da je Trubarjev oče res izpričan kot mlinar v enem od treh raških mlinov. Toda pri tem je Kidrič vendarle tudi sam sledil Podlogarjevi pomoti o "grajskem mlinu" in jo razvil v trditev, da bi spominska plošča Primožu Trubarju "pač še najbolj sodila na Temkov mlin".⁷² Ta je od leta 1986 tudi dejansko preurejen v Trubarjevo domačijo.⁷³

Vse kaže, da je literarnega zgodovinarja Kidriča poleg pomanjkljivih Kaspretovih izpisov iz urbarjev usmerjalo izročilo, da gre pri Temkovem mlinu za "grajski mlin",⁷⁴ o katerem govori tudi Podlogar. Toda ta je svojo domnevo o prebivanju Trubarjevega očeta v "grajskem mlinu" zasnoval na več zmotah. Primoževemu očetu je namreč poleg izpričanega poklica tesarja in mlinarja (Trubar, Register h "Katekizmu z dvejma izlagama", str. 525) brez vsakršne podlage pripisal funkcijo mitničarja ter na enak način mitnico lociral k mostu pri "grajskem mlinu".⁷⁵ Kidrič je pozneje argumentirano zavrnil trditev, da bi bil Primožev oče Mihéj res mit-

ničar,⁷⁶ in ugotavljal, kako spomin na lokacijo stare mitnice sploh ni ohranjen.⁷⁷ A Podlogarjeva sugestija o prav tako nedokazanem "grajskem mlinu"⁷⁸ je bila zanj očitno le preveč mikavna, da bi se mogel otresti njenega vpliva. Čeprav je v rokopisnem gradivu za razpravo že pravilno določil lego Mihéjevega mlina pod Kukmako zunaj Rašice⁷⁹ in bi se lahko oprl tudi na Kaspretov rokopis,⁸⁰ je v sami objavi storil drugače. S prstom je pokazal na Temkov mlin pod vasjo ter kljub zadržanosti in korektnemu predlogu, kakšen napis bi sodil na spominsko ploščo, naredil "usodno pomoto". Njegov predlog se je glasil: "Spominska plošča Primožu Trubarju bi pač še najbolj sodila na Temkov mlin, vendar bi se napis ne smel glasiti določno, ampak nekako takole: V mlinu na Rašici se je narodil 1508. l. Primož Trubar ...".⁸¹ Te Kidričeve besede so nato številni razumeli in razlagali po svoje. Domneva o Temkovem mlinu kot lokaciji Trubar-

⁷⁰ Podlogar: Zgodovinske drobtine, str. 46.

⁷¹ Kidrič: Trobarji na Rašici, str. 270–273.

⁷² Kidrič: Trobarji na Rašici, str. 269.

⁷³ Debeljak: *Trubarjeva Rašica*, str. 36–37.

⁷⁴ Pri opisu Temkovega mlina pravi: "Stavba postane umljiva, čim se čuje, da je to stari grajski mlin." (Kidrič: Trobarji na Rašici, str. 254).

⁷⁵ Podlogar: Zgodovinske drobtine, str. 46: "V 'Katekizmu z dvema izlagama' piše Trubar, da je bil njegov oče cerkvenaš cerkve sv. Jerneja na Rašici. V svojem registru na strani 525. piše, da je bil oče tesar in mlinar in 'notarius publicus', t. j. mitničar, ki je zabeleževal dohodke turjaške mitnice na Rašici. Vsi ti podatki kažejo [sic!], da oče ni stanoval v vasi, ampak prejkone v grajskem mlinu [sic!] pod vasjo, kjer je stala tudi mitnica pri mostu, ki drži preko stare izsušene struge te vode. Trubarjev oče je bil oskrbnik mitnice in delovodja v raškem mlinu [sic!], torej nekak uradnik ali oskrbnik za vse, kar so imeli Turjaški na Rašici in v nje okolici." – Podlogar se je pri tem oprl na Hitzingerjevo netočno povzemanje zapisa škofa Tomaža Hrena, češ da je bil Trubarjev oče "notarius publicus" (Hitzinger: *Nachbemerkungen zur Berichtigung*, str. 2), kar je nato sam razlagal kot mitničar in omembo celo pripisal Trubarju (Podlogar: Zgodovinske drobtine, str. 46).

⁷⁶ Kidrič: Trobarji na Rašici, str. 270–271. – Proti tej razlagi je že Dimitz poudarjal, da je bil Trubar vendar podložnik Turjaških (Dimitz: *Geschichte Krains* II (1875), str. 198, op. 4). Kljub presečenosti pa se trditev o Trubarjevem očetu – mitničarju občasno pojavlja vse do danes, denimo na razstavi v Narodnem muzeju Slovenije leta 2008: "Miha je bil vaški veljak. Po sinovem poročanju je bil mlinar, tesar in mitničar, a tudi cerkveni ključar." (*Primož Trubar (1508–1586). Ob petstoti obletnici rojstva*, Ljubljana, 6. marec–31. december 2008).

⁷⁷ Kidrič: Trobarji na Rašici, str. 255.

⁷⁸ Temkov mlin pod vasjo so najbrž nekoč res imenovali "grajski", vendar vsaj od leta 1464, od katerega so ohranjeni urbarji, ni pripadal neposredno turjaškemu gospodstvu, ampak je bil v podložniških rokah. Pridevek "grajski" se ga je zlahka prijel zato, ker je kot Turjaku najbližji raški mlin mlel gosposčinsko žito. O tej vlogi mlina imamo potrditvi v urbarjih iz dvajsetih let 16. stoletja: gosposčinski upravitelj se je leta 1524 in 1527 pogodil z mlinarjem Ahacem Koščakom, da bo leto dni namesto plačila činža zastonj mlel žito za hišne potrebe gradu (urbar 1524, s. p., Raschitz; urbar 1527, s. p. Raschitz).

⁷⁹ O tem priča Kidričeva risba Rašice s tremi mlini, pod katerimi je kronološko navedel imena gospodarjev in druge podatke iz urbarjev od leta 1464 do 1529; šele pozneje je Mihéjevo ime s puščico in vprašajem (sic!) pomaknil z mlina pod Kukmako na Temkov mlin pod vasjo (ZRC SAZU, ISLLV, Zapuščina Franceta Kidriča: t. e. 17, Rokopisno gradivo različne vsebine, Trobarji na Rašici).

⁸⁰ Kaspret pravi o Trubarjevem rojstnem domu (str. 6): "Njegova rojstna hiša je bil gornji mlin tik pod vasjo Rašica (die müll vnter dem dorf Räschtz)." Toda opazil je, da se je posestno stanje mlinov na Rašici v času med urbarjema iz let 1506 in 1517 spremenilo. Mlini so bili leta 1517 trije: v zgornjem pod vasjo je gospodaril Lenart Trubar, v spodnjem na travniku Gregor Trubar, v tretjem pa Mihéj (mlinar Mihael). Kaspret je pokazal v pravo smer z besedami: "Bržčas je stal više od vasi Rašica proti Kukmaki še en mlin brez kakega imenskega določila in tega je imel l. 1517 in 1519. Mihael Trabar" (str. 7).

⁸¹ Kidrič: Trobarji na Rašici, str. 269.

jevega rojstnega doma je namreč v strokovni in poljudni literaturi že med obema svetovnima vojnama postala decidirana trditev.⁸² S tem je ob 400-letnici smrti očeta prve slovenske knjige (1986) utrta pot ureditvi Trubarjeve domačije na napačni lokaciji.

Poleg dozdevne Kidričeve intuicije, da mora biti Primožev rojstni dom prav domnevni "grajski mlin", je na njegova sklepanja vplivalo tole odločilno dejstvo. Na voljo je imel samo nepopolne izpiske iz urbarjev, ki mu jih je v obdelavo prepustil Anton Kaspret. Ta je iz urbarjev izpisoval le tisto, kar je zadevalo Trubarje, kontekst pa praviloma v naglici zanemaril. Kadar se je Kidrič pri obdelavi podatkov znašel v dvomih, zapisov v urbarjih ni mogel preveriti in med seboj primerjati, ampak se je moral zadovoljiti s tem, kar je pač dobil od Kaspreta. Tako navaja vrsto zmotnih trditev že glede števila mlinov, ki naj bi se v časovnem razponu med 1464 in 1529 pojavljali na Rašici v posameznih urbarjih: v enem urbarju naj bi bili mlini štirje, v dveh trije, v petih dva in v štirih celo en sam.⁸³ V resnici so bili mlini vseskozi isti trije, le prehodno srečamo še četrtega (1492 in 1493), ki pa je zelo hitro izginil.⁸⁴ Pozneje sicer vsak od treh obstoječih mlinov ni bil vedno izrecno naveden kot mlin, a je iz dajatve in mlinarske oznake posestnika vsakokrat vidno, da gre resnično za mlin, za istega kot v drugih urbarjih. Tudi zaporedje mlinov je v vseh urbarjih od 1482 dalje enako,⁸⁵ le v urbarju za

leto 1508 je izjemoma spremenjeno, vendar ta urbar edini ne prikazuje celotnega posestnega stanja.⁸⁶ Ko bi torej Kidrič imel pred seboj popolne izpiske, bi bile tudi njegove ugotovitve bržkone drugačne, brez "usodnih pomot".

Topografsko lego vseh treh mlinov iz obdobja 1464–1529 je Kidrič namreč opredelil pravilno, le da si lokacij mlinov ni upal povsem poistovetiti s tremi mlini, ki jih je potok Rašica v neposredni bližini istoimenske vasi poganjal štiristo let pozneje, v času pisanja njegove razprave (1920). Kidričeva previdnost je bila tu povsem umestna, saj ni poznal urbarskih izpiskov o mlinih za čas po letu 1529 (dejansko po letu 1530), ko je na Rašici omenjen zadnji mlinar s priimkom Trubar (*Trobar*). Še več, ker je imel za leto 1529 podatek o enem samem mlinu, je zapisal, da sta druga dva najbrž leto prej zgorela med turškim napadom.⁸⁷ Kidrič je torej sklepal o diskontinuiteti mlinov, danes pa z gotovostjo vemo, da te ni bilo in da so se mlini obdržali daleč v 20. stoletje.

Treh raških mlinov s konca 15. in iz prvih desetletij 16. stoletja tako Kidrič ni neposredno povezal s tremi mlini, ki so pri Rašici delovali neposredno po prvi svetovni vojni, nekdanje mlinarske domačije pa obstajajo še danes. Glede na oznake topografske lege v urbarjih je mline Trubarjevega časa označil kot "spodnjega", "(z)gornjega št. 1" in "(z)gornjega št. 2". Samo za "(z)gornji mlin št. 1", imenovan v urbarjih tudi "mlin pod vasjo Raščico", je določno zapisal, da ga je "treba iskati tam, kjer je sedanji Temkov mlin", o katerem "se čuje, da je to stari grajski mlin" (!). O lokacijah drugih dveh mlinov se je izrazil manj odločno: "spodnjega" naj bi bilo "treba iskati ob dolenjem toku Raščice, torej v smeri današnjega Mostarjevega mlina", "gornji mlin št. 2 je pa stal po vsej priliki dalje na zapad, torej v

⁸² V *Krajnem leksikonu Dravske banovine*, str. 228, najdemo stavek: "Ob kamnitem mostu čez Rašico stoji Temkov mlin, rojstni dom Primoža Trubarja (1508–1586)." Trditev ponavlja *Krajni leksikon Slovenije*, str. 429. Prim tudi Debeljak: *Popotovanje k Levstiku*, str. 20: "star Temkov mlin, rojstno hišo Primoža Trubarja."

⁸³ Kidrič: *Trobarji na Raščici*, str. 255, op. 24–27.

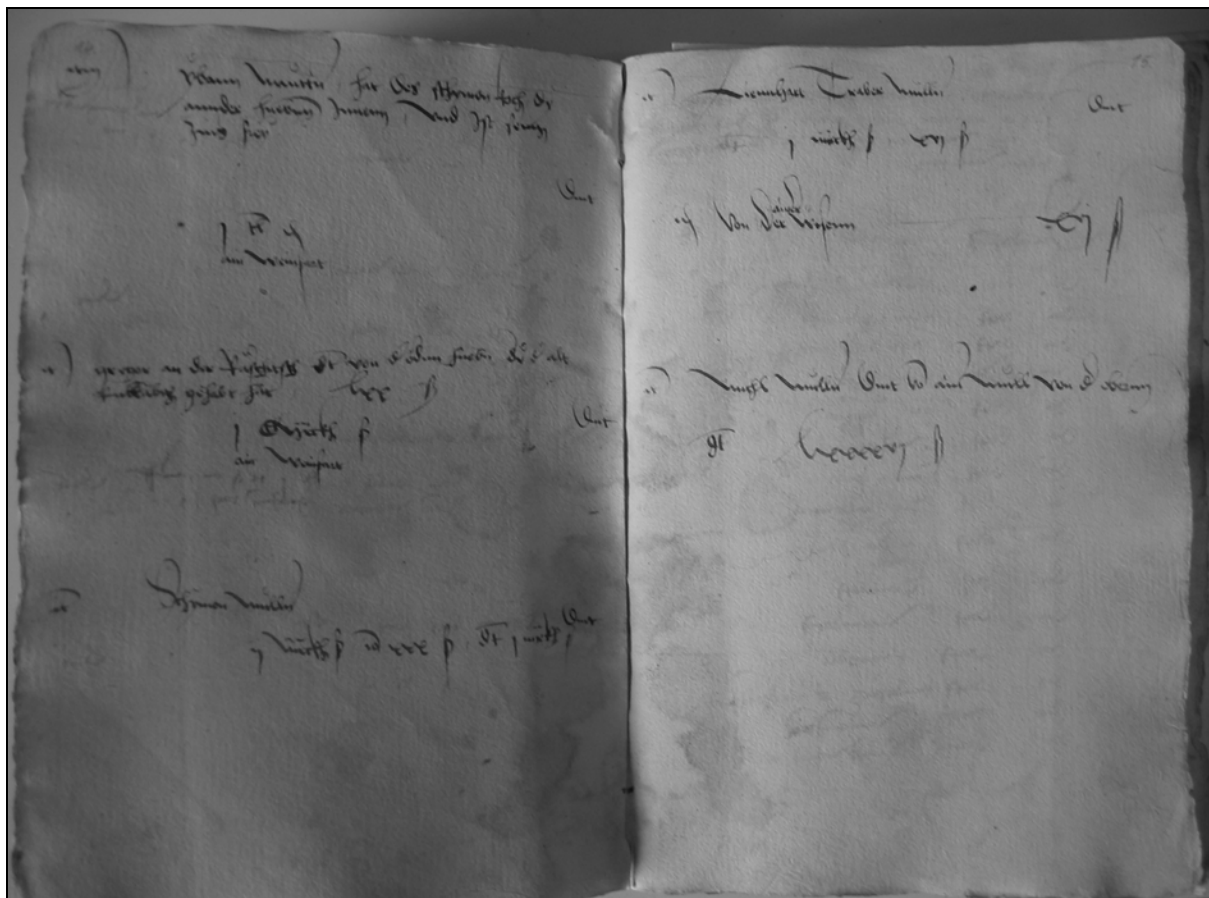
⁸⁴ V urbarjih leta 1492 (fol. 7) in 1493 (fol. 8) se je prehodno pojavil še četrti mlin z oštatom, a je potem izginil. Naveden je pri Rašici čisto na koncu, že za podatki o mitnici: "Paulle Anntzell hat ain müll vnd aine hoffstatt." Šlo je za majhen mlin z dajatvijo samo 50 šilingov. Za določitev njegove lege ni oprijemljivih podatkov. Lahko bi stal pod Kukmako, kjer je bil leta 1467 opuščeni mlin kmeta s Kukmake Jurija (turjaška razdelilna listina 1467 julij 22, objava: Komatar: *Das Schloßarchiv*, str. 129), v urbarju iz leta 1464 (fol. 6) pa je napovedano, da bo isti Jurij zgradil mlin. Podobno je pozneje v urbarju 1557–1561 (s. p. Raschitz) naveden mlin "im Wißmadt", nekje v bližini spodnjega mlina na Logu, vendar ga že v naslednjem urbarju (malo po letu 1561) ni več.

⁸⁵ Drugačno zaporedje srečamo v urbarju za leto 1464 (fol. 6), v katerem sicer noben mlin ni označen izrecno kot mlin, vendar nosita prvi in tretji gospodar oznako *Mullner*. Najprej je naveden gospodar mlina pod vasjo, mlinar Jernej Sluga (*der Mullner*), ki ga je nasledil Martin Korošec, na drugem mestu je Marin Sluga, posestnik mlina pod Kuk-

mako, in na zadnjem Hanže, mlinar (*Hannse Mullner*) iz spodnjega mlina proti Ponikvam. Tudi v razdelilni listini med Auerspergi iz leta 1467 je zaporedje še takšno; navedenih je samo 13 raških gospodarjev brez oznake posesti, med njimi kot zadnji trije: *Marin Chrenicz*, *Marin Sluga* in *Hanse Mullner* (Komatar: *Das Schloßarchiv* (1910), str. 129).

⁸⁶ Pri Rašici (pag. 12–15) so za posamezne posestne enote navedene samo obveznosti, ne pa tudi imena večine podložnikov, ki jih je pisar očitno hotel vpisati pozneje, morda potem, ko bi preveril dejansko stanje na terenu. Pri hubah sta navedeni samo dve imeni, pri mlinih pa prvotno le gospodar *Michl Mullner*. Druga dva mlinarja ter dva druga podložnika so pripisani dodatno. – Nepopolno posestno stanje podaja tudi izvleček iz urbarja za leto 1510 (pag. 8–10), ki ima na Rašici le devet gospodarjev, od teh dva mlinarja, vendar v pravem zaporedju, manjka pa mlin pod Kukmako.

⁸⁷ Kidrič: *Trobarji na Raščici*, str. 259.

Omembe vseh treh raških mlinov v urbarju iz leta 1507 (Biblioteka SAZU)

smeri današnjega Drobničevega mlina" ali kot za Drobničev mlin pravi drugje, "zapadneje, oziroma više od Temkovega, tik pod Kukmako".⁸⁸

Od tod naprej se pri Kidriču vrstijo napake kot logična posledica nepopolnih podatkov, ki jih je imel na voljo. Za čas okoli rojstva Primoža Trubarja se je lahko oprl le na štiri urbarje iz let 1499, 1506, 1517 in 1519. Poleg tega je na podlagi Kaspretovih pomanjkljivih izpiskov mislil, da se je tretji mlin pojavil šele v urbarju iz leta 1517, zato je Primožev rojstni dom razumljivo iskal v enem od drugih dveh. Katera dva sta bila to? Tu se je Kidrič uštel, ker je preveč zaupal opisom topografske lege, zlasti poimenovanjema "zgornji" in "spodnji" mlin. Kot že rečeno, ga je očitno vleklo k poznejšemu Temkovemu mlinu kot domnevnemu "grajskemu mlinu". Ta naj bi bil po njegovem tisti od dveh "zgornjih mlinov", v katerem je v letih 1499, 1506 in 1517 mlél Primožev oče Mihéelj.⁸⁹

Za Mihélja, očeta Primoža Trubarja, je Kidrič, kot že pred njim Kaspret, ugotovil, da v urbarjih,

drugače kakor štirje drugi Rašičani, nikoli ni naveden kot Trubar (*Trubar*, *Trabar* ipd.), temveč zgolj kot "mlinar Mihéelj".⁹⁰ Trditev potrjujejo tudi vsi drugi danes znani urbarji, podatkov katerih Kaspret in Kidrič nista poznala.⁹¹ Mihéelj se v vseh urbarjih pojavlja zgolj s (poklicno) oznako mlinar (*müller*,

⁹⁰ Prav tam, str. 258. – ZRC SAZU, ISLLV, Zapuščina Franceta Kidriča, t. e. 17, Rokopisno gradivo različne vsebine, Trubarji na Rašici, rokopis prof. Anton Kaspret, Trubarjevi sorodniki na Rašici, str. 5–6. V zvezi s prvo omembo leta 1499 Kaspret pravi: "Ta Mihael je bil oče Primoža Trubarja. Da ni pisec urbarja pristavil priimka, 'Trubar', to nič ne de. Kajti kjer ni bilo dvoma, se Trubarji često v poznejših urbarjih navajajo s samim imenom brez priimka in obratno samo s priimkom brez krstnega imena. V tem primeru je pisec morda tudi zato opustil priimek, ker je Mihael mlinaril in opravljal mlinsko davščino v imenu Lenartovem. Vpraša se, v kakem sorodstvu je bil Mihael z Lenartom. Najverjetneje je, da je bil Lenartov sin."

⁹¹ Kaspret je podatke o Mihélju izpisal iz urbarjev 1499, 1506, 1517, 1524 in 1527, iz urbarja 1529(–1530) pa pomotoma ne, ker Mihéelj v njem kot gospodar mlina nima priimka. Danes poznamo še sedem drugih urbarjev in urbarialni register, v katerih je njegovo ime: 1501, 1501 (register), 1503–1504, 1504, 1507, 1508, 1509 in 1511.

⁸⁸ Kidrič: *Trubarji na Rašici*, str. 254 in 256.

⁸⁹ Prav tam, str. 256, 258–259.

Šklópova domačija pod Kukmako v letih po 2. svetovni vojni (last: Alojzij Šporar, Rašica)

Müllner, Mullner, Müller), ob zadnjem zapisu v urbarju za leti 1529–1530 celo samo z osebnim imenom. V povezavo s Trubarji pa ga nedvoumno postavlja zapis v urbarju iz leta 1499, v katerem je njegovo ime zapisano prvič. Med mlinarji je na tretjem mestu, tako kot tudi vseskozi potem, naveden kot Mihélj, svak Lenarta *Trubarja* (*mer hat der Linhart Traber dy ober mull, dy er vom Petterman kaufft hatt, nun hats der Michl sein Swager Inn*). Kaspret je besedo "Swager" razumel v dobesednem pomenu svak, Kidrič pa jo je razlagal drugače, namreč (zmotno) kot pravi in ne kot priženjeni sorodnik,⁹² saj je na vsak način hotel videti, da se je oče Primoža Trubarja tudi sam pisal Trubar. Mihéljevo kontinuirano posedovanje istega mlina je sicer pravilno utemeljeval z nespremenjeno višino dajatve – 96 šilingov.⁹³ Novi podatki zdaj samo dodatno potrjujejo tole Kidričevo trditev: "niti najmanjšega dvoma ne more biti, da sta urbarski "mlinar Mihélj" in Primožev "oča Mihel Truber cimernan, malnar" istovetna".⁹⁴

Poleg Mihélja, ki je ves čas posedoval isti, zgornji mlin, so v obdobju 1482–1530 kot mlinarji omenjeni trije Trubarji, v vsakem urbarju navadno po eden, nekajkrat pa tudi dva. V določenem času so bili v rokah širše Trubarjeve družine, vštevši vanjo še (svaka) Mihélja, sploh vsi trije mlini, ki jih urbarji navajajo v urbarski enoti Rašica, tako da je sorodstvo Primoža Trubarja predstavljalo neke vrste raški "mlinarski klan".

Preglednica 3 spremlja stanje mlinov, kakršno najdemo v urbarialnih in katastrskih virih ter od 19. stoletja dalje tudi v novi zemljiški knjigi in župnijskih matičnih knjigah. V preglednici so podani nedvoumni dokazi, da so mlini kontinuirano obstali vse do 20. stoletja. Pojasnjeno je tudi, v katerem od mlinov je med letoma 1499 in 1530 gospodar omenjen Trubarjev oče Mihélj. To je **Šklópov mlin pod Kukmako**, ki mu je bilo v urbarjih od 1482 dalje odmerjeno tretje, zadnje mesto.⁹⁵ Elementi, ki

(ZRC SAZU, ISLLV, Zapuščina Franceta Kidriča, t. e. 17, Rokopisno gradivo različne vsebine, Trubarji na Rašici, rokopis prof. Anton Kaspret, Trubarjevi sorodniki na Rašici, str. 5).

⁹² Kidrič: Trobarji na Raščici, str. 260. – Kaspret je besedno zvezo "sein schwager" razumel dobesedno kot svak, a je svaštvo pomotoma pripisal razmerju med Mihéljem in prejšnjim lastnikom mlina Petermanom: "... in če se "sein schwager" nanaša na Petermana, je bil Mihael njegove sestre mož." (ZRC SAZU, ISLLV, Zapuščina Franceta Kidriča, t. e. 17, Rokopisno gradivo različne vsebine, Trubarji na Raščici, rokopis prof. Anton Kaspret, Trubarjevi sorodniki na Raščici, str. 5)

⁹³ Kidrič: Trobarji na Raščici, str. 258.

⁹⁴ Prav tam. – Do takšne ugotovitve je prišel že Kaspret

⁹⁵ Ta mlin je treba razlikovati od mlina, ki je bil v rokah gospodarja takrat edine hube na Kukmaki in katerega lokacija ni znana. Urbar iz leta 1464 pri Juriju na Kukmaki (*Jurij am Kukenmakch*) pravi, da bo postavil še mlin: *sollt noch ein Mull Pavn daß wan sy paut wär So dinnt sy Lxxxxvi ß* (urbar 1464, fol. 6). Razdelilna listina za turjaško posest tri leta pozneje razkriva, da je očitno tu nekoč že stal mlin, saj je imel Jurij s Kukmake poleg hube opuščen mlin: *am Kukmagk 1 huben und ein ode mulstat, darauf Juri siczt* (Komatar: Das Schloßarchiv (1910), str. 129). V naslednjih

neizpodbitno dokazujejo, da gre pri mlinih za kontinuiteto od 15. stoletja, so: ustaljeno zaporedje v urbarjih od leta 1482 naprej, večinoma enake urbarske obveznosti od enega do drugega urbarja, opisi topografske lege in dodatnih zemljišč ter zaporedje imen in priimkov posestnikov. To je še posebej pomembno pri Šklóповem mlinu pod Kukmako, saj je kontinuiteta priimka potrjena tudi za čas med letom 1530 in malo pred letom 1547, ko se je priimek pri drugih dveh mlinih spremenil, tu pa je ostal isti (*Mullner*).⁹⁶ Urbar 1644–1648 daje sicer vtis, da sta dva mlina, navedena v prejšnjem urbarju iz obdobja 1621–1627, medtem izginila, vendar ni tako. Ker sta spodnji mlin na Logu proti Ponikvam in mlin pod Kukmako stala zunaj vasi Rašica, so ju ustrezno – okvirno sto let – vodili pod posebno urbarsko enoto "Mlini na Rašici",⁹⁷ nato pa sta bila od urbarja za obdobje 1741–1750 dalje spet navedena pri Rašici, kjer si mlina potem ponovno sledijo v enakem zaporedju kakor do urbarja za leta 1621–1627. Od druge polovice 18. stoletja je identiteta vsakega od mlinov dokazljiva še z urbarsko številko⁹⁸ in od leta 1823 s katastrsko parcelno

številko.⁹⁹ Tej lahko sledimo do današnjih dni. Domačije treh raških mlinarjev se od leta 1823 niso niti malo premaknile, le da so se stari objekti na njihovih tleh umikali novim in prenovljenim, zrastle pa so tudi nova gospodarska poslopja. Za same mlina s stanovanjskim delom lahko z veliko gotovosti predvidevamo, da se tudi v stoletjih pred tem niso premikali. Mlin pod Kukmako, katerega lastnik je bil v času rojstva Primoža Trubarja njegov oče Mihélj, je moral tudi takrat stati na mestu, kjer je danes stanovanjska hiša Zadnikovih, Rašica št. 39, stavbna parcela št. 210 katastrske občine Turjak, po domače Šklóпов mlin.

Kidrič številnih danes dostopnih virov žal ni imel na voljo. Kaj je torej lahko sklepal o legi mlinov glede na skope in nepopolne Kaspretove podatke? Na podlagi višine dajatve in omemb travnika je pravilno dokazal, da je mlin "na travniku pod vasjo" identičen s "spodnjim mlinom".¹⁰⁰ Ker pa je topografijo Rašice poznal le iz poročil in zemljevida literarnega zgodovinarja Ivana Prijatelja,¹⁰¹ ne pa iz prve roke in katastrskih virov, ni mogel ugotoviti, kateri mikrotoponim se skriva za oznako "in der wisen", ki jo urbarji navajajo skupaj z lego "pod vasjo Rašica". Franciscejska katastrska mapa iz leta 1823 razkriva, da se ledina s travniki in njivami ob potoku Rašica vzhodno od vasi imenuje "Na Logi" in sega do domačije z nekdanjim "spodnjim mlinom na travniku pod vasjo", danes Mustarjeve.¹⁰² Isto ledinsko ime (na Logu) za travniško parcelo Mustarjeve domačije pozna mlajša zemljiška knjiga,¹⁰³ ime celotne ledine, še naprej od Mustarja proti Ponikvam, pa je znano tudi danes (v raškem govoru: na Luogi).¹⁰⁴ Urbarska oznaka "in der wisen" je torej pojasnjena, zato bomo spodnji mlin vzhodno od vasi odslej razlikovalno imenovali "spodnji mlin na Logu".

urbarjih od 1482 dalje pri Kukmaki vendarle ni nobenega mlina, to pa pomeni, da opuščena obrata kljub nameri niso obnovili. Mlin pod Kukmako (*Gukkenmak*) je omenjen že leta 1383 skupaj z najzgodnejšo omembo hube in toponima Kukmaka (Preinfalk, Bizjak: *Turjaška knjiga listin*, str. 304, 1383 marec 29.; prim. tudi Komatar: *Das Schloßarchiv* (1906), str. 121). Na podlagi objave listine je Podlogar (1908) zapisal, da so v 14. stoletju (ob omembi letnice 1322 pravi: "v tem času") "zgradili grajski mlin", ki je stal tam, kjer se nahaja sedanji Temkov mlin" (Podlogar: *Zgodovinske drobtine*, str. 44). Isto navedbo z napačno letnico in nemogočo lokacijo mlina tik pod Rašico najdemo tudi v mlajši poljudni literaturi: "L. 1332 se omenja grajski mlin pod Kukmako (Gukkenmak), to je današnji Temkov mlin." (Debeljak: *Popotovanje k Levstiku*, str. 20)

⁹⁶ Da gre za priimek in ne le poklicno oznako mlinarja, dokazuje tole dejstvo. Mihélj je bil gospodar mlina in hkrati hube na Kukmaki tik nad njim (urbar 1529–1530, s. p., Rästhytzt, Gukhmakh). Po urbarju iz časa malo pred letom 1547 (s. p., Raschitz, Gukhmakh) sta na teh posestih dva Mullnerja. Mlin je posedoval *Jurckbo Mullner*, hubo pa *Andre Mullner*, ki torej ni bil več mlinar, ampak je *Mullner* že njegov priimek. Ta se je na Rašici moral glasiti Malnar, kot so v Trubarjevem času, kakor še danes, imenovali mlinarja.

⁹⁷ Največ od 1628 do 1740 in najmanj od 1644 do 1716. Urbar 1644–1648, s. p., Müllen an der Raschitz; urbar 1660–1667, fol. 51–51', Müllen an der Raschitz; urbar 1668–1679, fol. 51–51', Müllen an der Raschitz; urbar 1680–1689, fol. 50–50'; urbar 1690–1708, fol. 70; urbar 1712–1716, s. p., Müllen an der Raschitz.

⁹⁸ Urbarska številka se je pojavi v urbarju za leto 1777. V vasi Rašica je imel prvi posestnik št. 38, zadnji pa 61; mlini imajo številke 58–60. V urbarju 1794–1798 so številke premaknjene za dve. Prvi raški posestnik ima še vedno št. 38, a sta se med prejšnji št. 39 in 40 ter 44 in 45 vrinili novi številki, zdaj 40 in 46. V tem in naslednjem urbarju (1798–

1801) imajo tako mlina urbarske številke 61–63.

⁹⁹ ARS, AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko, N 11, k. o. Turjak, zapisnik stavbnih parcel, s. d.

¹⁰⁰ Kidrič: *Trobarji na Rašici* str. 255.

¹⁰¹ "Poročilo dr. Prijatelja" o sodobnem stanju navaja v štirih opombah (Kidrič: *Trobarji na Rašici*, str. 252, op. 15, str. 255, op. 22 in 23, str. 269, op. 111). Najzgovornejša je opomba 15 na str. 252: "Opis današnje Raščice sloni na opisu vseuč. prof. dr. I. Prijatelja, ki je avgusta 1918 kraj obiskal."

¹⁰² ARS, AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko, N 11, k. o. Turjak, mapni list XII.

¹⁰³ Okrajno sodišče v Ljubljani, Zemljiška knjiga, k. o. Turjak, vl. št. 199, list A, parc. št. 2832.

¹⁰⁴ Informator Franc Škulj (roj. 1931), Rašica 16, 10. junija 2008.

Preglednica 3 – Mlini na Rášici in njihovi posestniki med letoma 1464 in 2008

P = posestnik (ime in drugi podatki kot v izvirniku)

D = dajatev: lb = funt (libra), β = šiling, kr = krajcar, den = denarič (pfenig), fl = goldinar (florin)

Urbarji in drugi viri	1. mlin – Temkòv [tik pod vasjo]	2. mlin – Mustarjev [na Logu, vzhodno od vasi]	3. mlin – Šklópov [pod Kukmako, zahodno od vasi]
1464	Opis: mlinar P: <i>Jerne Sluga der Müllner daß</i> , nato: <i>Martin Korosecz</i> D: II lb den mýnncz xxx β	Opis: mlinar in travnik (Log) P: <i>Hannse Mullner</i> D: 1 lb den vnd xvi den xvii β von einer wisen daß	Opis: dajatev (mlin ni naveden izrecno) P: <i>Marin Sluga daß</i> D: lxxxxvi β
1467 ¹⁰⁵	P: <i>Marin Chrenicz</i> (verjetno) D: ni podatka	P: <i>Hanse Mulner</i> D: ni podatka	P: <i>Marin Sluga</i> D: ni podatka
1482	Opis: mlin pod vasjo Rášica (<i>von der mull vnder dem darff Raischitz</i>) P: <i>Trobar</i> , pripis: mlin na jurjevo 1483 prevzel <i>Jacob</i> (<i>dise mull hat der Jacob ingenomen Sand Jorgen tag Im lxxxiii Jar</i>) D: zwo mark β minus xxx	Opis: mlin na travniku (Logu) pod vasjo Rášica (<i>dj mull in der Wissn vnder dem darff Raischitz</i>) in travnik P: <i>Petterman</i> D: ain mark β vnd xvi β von ainer Wissn xvii β	Opis: mlin P: <i>Marin Sluga</i> D: lxxxxvi β
1483	Opis: mlin pod vasjo Rášica (<i>von der mull vnder dem dorff Raischitz</i>) P: <i>Jacob</i> D: zwo mark β minus xxx β	Opis: mlin na travniku (Logu) pod vasjo Rášica (<i>dj mull in der wissn vnder dem darff Raischitz</i>) in travnik P: <i>Petterman</i> ; pripis, da je plačal <i>der Traber</i> D: ain mark β vnd xvi β von ainer wissn xxii β	Opis: mlin P: <i>Marin Sluga</i> D: lxxxx β
1484	Opis: mlin pod vasjo Rášica (<i>von der mull vnder dem dorff Raischitz</i>) P: <i>Jacob</i> D: zwo mark β minus xxx β	Opis: mlin na travniku (Logu) pod vasjo Rášica (<i>dj mull in der wissn vnder dem darff Raischitz</i>) in travnik (<i>von ainer wissn</i>) P: <i>Peterman</i> , nato: <i>Trabar</i> D: ain mark β vnd xvi β von ainer wissn xvii β	Opis: mlin P: <i>Marin Sluga</i> D: lxxxx β
1485	Opis: mlin pod vasjo Rášica (<i>von der mull vnder dem dorff Raischitz</i>) P: <i>Jacob</i> D: zwo mark β minus xxx β	Opis: mlin na travniku (Logu) pod vasjo Rášica (<i>dy mull in der wissn vnder dem dorff Raischitz</i>) in travnik P: <i>Trabar mullner</i> D: ain mark β xvi β von ainer wissn xvii β	Opis: mlin P: <i>Marin Sluga</i> D: lxxxx β
1492	Opis: mlin pod vasjo Rášica (<i>von der Mull vnder dem dorff Raischitz</i>) P: <i>Schýman</i> D: zwo mark β minus xxx β	Opis: mlin na travniku (Logu) pod vasjo Rášica (<i>die mull in der wisen vnder dem dorff Raischitz</i>) in travnik (<i>von ainer wisen</i>) P: <i>Leonbantt Trobar</i> D: ain mark β xvi β xvii β von ainer wisen	Opis: mlin P: <i>Marin Sluga</i> D: lxxxx β

¹⁰⁵ Turjaška razdelilna listina 1467 julij 22 (Komatar: Das Schloßarchiv, str. 129).

	1. mlin – Temkôv	2. mlin – Mustarjev	3. mlin – Šklôpov
1493	Opis: mlin pod vasjo Rášica (<i>von der müll vnder dem dorff Raschitsch</i>) P: Schÿmon D: zwo mark ß minus xxx ß	Opis: mlin na travniku (Logu) pod vasjo Rášica (<i>die müll in der wisen vnnder dem dorff Raschitsch</i>) in travnik (<i>von ainer wisen</i>) P: Leonhart Trobar D: ain marck ß xvi ß xvii ß von ainer wisen	Opis: mlin P: Marin Sluga D: lxxxx ß
1499	Opis: mlin pod vasjo Rášica (<i>von der mull vnder dem dorff Raschitsch</i>) P: Symon Müllner D: zwo mark ß minus xxx ß	Opis: mlin na travniku (Logu) pod vasjo Rášica (<i>dy Mull in der wisenn vnder dem dorff Raschitsch</i>) in travnik P: Linhart Traber D: 1 mark ß xvi ß xvii ß von ainer wisenn	Opis: zgornji mlin (<i>dy ober mull</i>) P: <i>mer hat der Linhart Traber dy ober mull, dy er vom Petterman kaufft hatt, nun hats der Michl sein Swager Inn</i> D: lxxxxvi ß
1501	Opis: mlin pod vasjo Rášica (<i>von der mull vnnder dem dorff Raschitsch</i>) P: Schÿmon D: ii mark ß minus xxx ß	Opis: mlin na travniku (Logu) pod vasjo Rášica (<i>dy mull In der wisenn vnder dem dorff Raschitsch</i>) in travnik P: Linhart Traber D: 1 mark ß xvi ß xvii ß von ainer wisen	Opis: zgornji mlin (<i>dy ober mull</i>) P: Michl müllner <i>hat dy ober mull dy er vom petterman kauft hat</i> D: lxxxxvi ß
1503– 1504	Opis: mlin pod vasjo Rášica (<i>von der mull Vnnder dem darff Raschitsch</i>) P: Schymon Mullner D: ii markh ß minus xxx ß	Opis: dajatev (mlin ni naveden izrecno) in travnik P: Linhart Traber Mullner D: 1 markh ß xvi ß xvi (sic!) ß von ainer wissen	Opis: zgornji mlin in žaga (<i>von der oberenn Mull Vnd Sag</i>) P: Michl Mullner D: lxxxxvi ß
1504	Opis: mlin pod vasjo Rášica (<i>von der mull vnnder den dorff Raschitsch</i>) P: Schymon Mullner D: ii markh ß minus xxx ß	Opis: dajatev (mlin ni naveden izrecno) in travnik P: Linhart Traber mullner D: 1 markh ß xvi ß xvii ß (sic!) von ainer Wisenn	Opis: zgornji mlin in žaga (<i>von der oberenn mull vnd Sag</i>) P: Michell Mullner D: lxxxxvi ß
1506	Opis: dajatev (mlin ni naveden izrecno) P: Schymon Mullner D: ii markh minus xxx ß	Opis: dajatev (mlin ni naveden izrecno) P: Linhart Traber Mullner D: 1 markh ß xvi ß xvi ß (sic!) von ainer wisenn	Opis: zgornji mlin (<i>Von der oberenn Mull</i>) P: Michl Mullner D: lxxxxvi ß
1507	Opis: dajatev (mlin ni naveden izrecno) P: Schimon Mullner D: 1 markh ß xxx ß	Opis: dajatev (mlin ni naveden izrecno) in travnik P: Liennhart Traber Mullner D: 1 markh ß xvi ß xvi von der wisenn	Opis: zgornji mlin (<i>von ainer Mull von der oberenn</i>) P: Michl Mullner D: lxxxxvi ß
1508	Opis: dajatev (mlin ni naveden izrecno) P: Schimon Mulner D: ii markh ß minus xxx ß	Opis: dajatev (mlin ni naveden izrecno) P: Linhart Trobar D: 1 markh minus iii ß mer xviii ß	Opis: dajatev (mlin ni naveden izrecno) P: Michl Mullner D: lxxxxvi ß
1509	Opis: dajatev (mlin ni naveden izrecno) P: Schymon Mullner D: ii markh ß minus xxx ß	Opis: dajatev (mlin ni naveden izrecno) in travnik P: Liennhart Traber mullner D: 1 markh ß xvi ß xvi ß von der wisenn	Opis: zgornji mlin (<i>von der oberenn mull</i>) P: Michl Müllner D: lxxxxvi ß

	1. mlin – Temkòv	2. mlin – Mustarjev	3. mlin – Šklòpov
1511 ¹⁰⁶	Opis: Simonov mlin P: <i>Gregor des Lienhartt trober sun batt des schimon mull</i> D: 1 marckh ß 1 gulden	Opis: mlin in travnik P: <i>Lienhartt Trober</i> D: 1 marckh ß vnd xvi ß xvii ß von ainer wisen	Opis: mlin P: <i>Michel Mullner</i> D: lxxxxvi ß
1517	Opis: zgornji mlin (<i>die ober mull</i>) P: <i>Lienhart Trobar</i> D: 1 marckh ß vnd 1 gulden punt gelt ¹⁰⁷ ii kr	Opis: spodnji mlin (<i>die vnter mull</i>) in travnik P: <i>Gregor Trobar</i> D: 1 markh vnd xvi ß xvii ß dint ain wisen puntgelt ii kr	Opis: mlin P: <i>Michel Mullner</i> D: lxxxxvi ß puntgelt ii kr
1519	Opis: zgornji mlin (<i>die ober mull</i>) P: <i>Simon Trober</i> D: 1 markh ß vnd ain vng. gulden	Opis: spodnji mlin (<i>die vndter mull</i>) in travnik P: <i>Gregor Trober</i> D: 1 markh xvi ß xvii ß dint ain wisen daselbst	Opis: mlin P: <i>Michel Muller</i> D: lxxxxvi ß
1524	Opis: zgornji mlin (<i>die ober mull</i>) P: <i>Achatz Koschiackh</i> D: 1 markh ß vnd 1 gulden vngr.	Opis: spodnji mlin (<i>die vnter mull</i>) in travnik P: <i>Gregor Trobar</i> D: 1 markh xvi ß xvii ß dint ain wisen daß	Opis: mlin P: <i>Michel Müller</i> D: lxxxxvi ß
1527	Opis: mlin P: <i>Achatz Koschiagkb</i> D: 1 markh ß 1 gulden vngr.	Opis: spodnji mlin (<i>die vnter mul</i>) in travnik P: <i>Simon</i> D: 1 markh ß xxi ß xvii ß dint ain wisen	Opis: mlin P: <i>Michel Müller</i> D: lxxxxvi ß
1529–1530	Opis: mlin P: <i>Achatz Khoschiakh</i> D: gulden reinisch iii kreutzer	Opis: mlin in travnik P: <i>Symon Trabar</i> D: 1 C vnd x kreutzer; na koncu, za tretjim mlinom: nova žaga na travniku (Logu) (<i>Ein Neue sag im wysmadt</i>) P: <i>Symon Trobar</i> D: xxxviii kreutzer	Opis: mlin P: <i>Michell</i> D: lx kreutzer
malo pred 1547	Opis: mlin P: <i>Vrban Schneyder</i> , nato: <i>Juri Soger</i> D: gulden reinisch iii kr iij	Opis: mlin (kupnopraven) in travnik P: <i>Hans Wolff</i> , nato: <i>Fabian Sayler</i> D: 1 C x kr ain wisen daselbst kr x den 1st khauf recht	Opis: mlin P: <i>Jurckho Mullner</i> D: lx kr
1547–1550	Opis: mlin P: <i>Hanns Wolffen weib</i> , nato: <i>Juri Sager</i> D: gulden reinisch iii kr ii den i	Opis: mlin in travnik P: <i>Hans Wolff</i> , nato: <i>Stefan Sailler</i> , nato: <i>Martin Sailler</i> , nato: <i>Lucas Praßnikb</i> D: 1 C vnd x kr ain wisen daselbst kreutzer x den 1	Opis: mlin P: <i>Jurckho Müllner</i> , nato: <i>Mathia Schillez</i> D: kr lx

¹⁰⁶ Nepopolno posestno stanje podaja izveček iz urbarja za leto 1510; na Rášici ima le devet gospodarjev, od tega dva mlinarja: *Gregor des Lienhart Trobar Sun bat des Symon mull*; *Liennhart Trobar bat 1 mull* (pag. 8–10). Čeprav za mlina ni navedena obveznost, je jasno, da je Lenartov mlin na Logu, in sicer iz podatka: *von Einer Wisen dint xvi ß*.

¹⁰⁷ Puntarski denarič je ostal obveznost vseh treh mlinarjev do urbarja 1712–1716 in ga v nadaljevanju ne navajam.

	1. mlin – Temkòv	2. mlin – Mustarjev	3. mlin – Šklòpov
1551– 1554	Opis: mlin P: <i>Juri Sagar</i> D: reinisch iii kr ii den ii	Opis: mlin in travnik P: <i>Martin Sajller</i> , nato: <i>Lucas Präßnikh</i> D: 1 C vnd x kreutzer Ain wisen daselbst dint kreutzer x den 1	Opis: mlin P: <i>Jurkbo Mullner</i> D: lx kreutzer
1557– 1561	Opis: mlin P: <i>Jurÿ Sagar</i> D: 3 fl 2 kr 2 den	Opis: mlin in travnik P: <i>Lucas Praßnikh</i> D: 1 fl 50 kr von der wisen 10 kr	Opis: mlin P: <i>Mathia Schilez</i> D: 1 fl
malo po 1561	Opis: mlin P: <i>Juri Seger</i> D: 3 fl 2 kr 2 den	Opis: mlin in travnik P: <i>Lucas Prasnikh</i> D: 1 fl 50 kr von der wisen 10 kr	Opis: mlin in kos travnika P: <i>Mathia Schilliz</i> D: 1 fl von einem flekhen einer wissen 8 kr
1565– 1567	Opis: mlin P: <i>Jurÿ Sager</i> D: 3 fl 2 kr 2 den	Opis: mlin in travnik P: <i>Lucas Prasnikh</i> D: 1 fl 50 kr von der wisen 10 kr	Opis: mlin in kos travnika P: <i>Mathia Sillitz</i> D: 1 fl von einem flekhen einer wissen 8 kr
1576– 1578	Opis: mlin P: <i>Juri Sagars wittib</i> D: 3 fl 2 kr 2 den	Opis: mlin in travnik P: <i>Lucas Prasnikh</i> D: 1 fl 50 kr von der wisen 10 kr	Opis: mlin in kos travnika P: <i>Mathia Schilliz</i> D: 1 fl von einem flekhen einer wissen 8 kr
1582– 1585	Opis: mlin P: <i>Jurÿ Sagars wittib</i> D: 3 fl 2 kr 2 den	Opis: mlin in travnik P: <i>Lucaß Präßnikh</i> D: 1 fl 50 kr von der wisen 10 kr 1 den	Opis: mlin in kos travnika P: <i>Mathia Schiliz</i> D: 1 fl von einem flekhen einer wissen 8 kr
1590– 1593	Opis: mlin P: <i>Juri Sagerß wittib</i> D: 3 fl 2 kr 2 den	Opis: mlin in travnik P: <i>Lucaß Prasnickh</i> D: 1 fl 50 kr von der wisen 10 kr 1 den	Opis: mlin in kos travnika P: <i>Mathia Schilliz</i> D: 1 fl von einem fleckhen einer wissen 8 kr
1611– 1615/17	Opis: mlin P: <i>Juri Sagers wittib</i> , nato: <i>Matkbo</i> D: 3 fl 2 kr 2 den	Opis: mlin in travnik P: <i>Lucas Präsnigkh</i> , nato: <i>Martin Nouackh</i> D: 1 fl 50 kr von der wisen 10 kr 1 den	Opis: mlin in kos travnika P: <i>Mathia Schilliz</i> , nato: <i>Gregor Schilliz</i> ¹⁰⁸ D: 1 fl von ainem flegkhen ainer wissen 8 kr
malo pred 1614	Opis: mlin P: <i>Jurÿ Sagers wittib</i> , nato: <i>Matkbo</i> D: 3 fl 2 kr 2 den	Opis: mlin in travnik P: <i>Lucaß Praßnickh</i> , nato: <i>Martin Nouackh</i> D: 1 fl 50 kr von der wisen 10 kr 1 den	Opis: mlin in kos travnika P: <i>Mathia Schilliz</i> D: 1 fl von einem fleckhen einer wissen 8 kr

¹⁰⁸ Matijo Šilca naj bi nasledil Martin Novak, čigar ime je prav tako prečrtano in zamenjano z imenom Gregor Šilc. Ime Martin Novak je bilo tu navedeno pomotoma, zato tudi nemudoma popravljen. Novak je v resnici postal gospodar mlina na Logu in je kot tak naveden še v naslednjih urbarjih.

	1. mlin – Temkòv	2. mlin – Mustarjev	3. mlin – Šklópov
1615– 1620	Opis: mlin (kupnopraven) P: <i>Jury Matkbo</i> , nato: <i>Mattckbo Steiner</i> D: 3 fl 2 kr 2 den	Opis: mlin (kupnopraven) in travnik P: <i>Martin Nouagkb</i> D: 1 fl 50 kr von ainer wisen 10 kr 1 den	Opis: mlin in kos travnika (kupnopravno) Pripis: mlin s 4 kolesi in žago ¹⁰⁹ P: <i>Gregor Schilz</i> D: 1 fl von einem Pflegkh einer wisen 8 kr
1621– 1627	Opis: mlin P: <i>Mathe Sternar</i> (sic!) D: 3 fl 2 kr 2 den	Opis: mlin in travnik P: <i>Martin Nouagkb</i> D: 1 fl 50 kr von ainer wisen 10 kr 1 den	Opis: mlin in kos travnika P: <i>Gregor Schilz</i> , nato: <i>Martin Oblackb</i> D: 1 fl von einen Pflegkh einer wissen 8 kr Pripis: mlin s 4 kolesi in žago ¹¹⁰
1644– 1648	Opis: mlin P: <i>Gregor Jakliz</i> , ima <i>Mathe Sternädt</i> D: 3 fl 2 kr 2 den	Opis: mlin in travnik P: <i>Gregor Khazman</i> D: 1 fl 50 kr von einer wisen 10 kr 1 den	Opis: mlin in kos travnika P: <i>Martin Ablagkb</i> , nato polovica: <i>Michel Gabriel</i> D: 1 fl von einem flökh einer wisen 8 kr
1660– 1667	Opis: mlin P: <i>Hännsche Präßnickb</i> D: 3 fl 2 kr 2 den	Opis: mlin in travnik P: <i>Gregor Khozman</i> , nato: <i>Adam Khozman</i> D: 1 fl 50 kr von einer wisen 10 kr 1 den	Opis: mlin in kos travnika P: <i>Martin Oblagkb</i> , nato: <i>Jurj Jäkbütsch</i> D: 1 fl von einem flöckh einer wisen 8 kr
1668– 1679	Opis: mlin P: <i>Hannsche Präßnickb</i> D: 3 fl 2 kr 2 den	Opis: mlin in travnik P: <i>Adam Khozman</i> D: 1 fl 50 kr von einer wisen 10 kr 1 den	Opis: mlin in kos travnika P: <i>Jurj Jäkbütsch</i> D: 1 fl von einem flöckh einer wisen 8 kr
1680– 1689	Opis: mlin P: <i>Hansche Prasnikb</i> , nato z njim: <i>Jacob Praßnikb</i> D: 3 fl 2 kr 2 den	Opis: mlin in travnik P: <i>Adam Khozman</i> , nato: <i>Steffan Petschnickb</i> D: 1 fl 50 kr von einer wisen 10 kr 1 den	Opis: mlin in kos travnika P: <i>Jurj vnd Hänsche Jackbütsch</i> , nato: <i>Hansche</i> in <i>Jacob Jamnig</i> (kupila 1688 in 1689) D: 1 fl von einem flöckh einer wisen 8 kr
1690– 1708	Opis: mlin P: <i>Hannsche vnd Jacob Präßnickb</i> D: 3 fl 2 kr 2 den	Opis: mlin in travnik P: <i>Stephan Petschnickb</i> , nato: <i>Adam Petschnickb</i> D: 1 fl 50 kr von einer wisen 10 kr 1 den	Opis: mlin in kos travnika P: <i>Hannßche vnd Jacob Jamnig</i> , nato: Jakob sam D: 1 fl von einem flöckh einer wisen 8 kr

¹⁰⁹ "Item von 4 Lauffern der Mühl von jedem 1 Schaff getreÿdt 1 Schaff 4 sambt einer Saag."

¹¹⁰ "Item von Vier Lauffer der Mühl von jedem 1 Schaff gethrait idest 4 sambt einer Saag."

	1. mlin – Temkôv	2. mlin – Mustarjev	3. mlin – Šklôpov
1712– 1716	Opis: mlin P: <i>Hansche vnd Jacob Prassnickh</i> , nato: <i>Miba Präsnigg</i> D: 3 fl 2 kr 2 den	Opis: mlin in travnik P: <i>Adam Petschnig</i> D: 1 fl 50 kr von einer wisen 10 kr 1 den	Opis: mlin in kos travnika P: <i>Jakob Jamnigkh</i> , nato: <i>Jurÿ Jamnigkh</i> D: 1 fl von einem flöckh einer wisen 8 kr
1741– 1750	Opis: mlin – 3 kolesa P: <i>Micha Präßnikh</i> D: skupaj 8 fl 54 kr 2 den	Opis: mlin – 3 kolesa P: <i>Adam Petschnikh</i> D: skupaj 6 fl 32 kr 1 den	Opis: mlin – 3 kolesa P: <i>Jurÿ Jamnigkh</i> D: skupaj 5 fl 35 kr
1750– 1760	Opis: mlin – 3 kolesa P: <i>Micha Präßnikh</i> D: 8 fl 54 kr 2 den	Opis: mlin – 3 kolesa P: <i>Adam Petschnikh</i> D: 6 fl 32 kr 1 den	Opis: mlin – 3 kolesa P: <i>Jurÿ Jamnigg</i> D: 5 fl 35 kr
1777	Opis: mlin – 3 kolesa urb. št. 58 P: <i>Micha Prosrig</i> D: 8 fl 54 kr 2 den	Opis: mlin – 3 kolesa urb. št. 59 P: <i>Mathäus Petschnig</i> , nato: <i>Andre Petschnig</i> D: 6 fl 32 kr 1 den	Opis: mlin – 3 kolesa urb. št. 60 P: <i>Jurÿ Jamnig vulgo Sklop</i> D: 5 fl 35 kr
1778– 1789	Opis: mlin – 3 kolesa P: <i>Micha Prasrigk</i> , nato: <i>Andree Prasrigk</i> D: 8 fl 54 kr 2 den	Opis: mlin – 3 kolesa P: <i>Andree Petschnick</i> , nato: <i>Anton Perruzzi</i> D: 6 fl 32 kr 1 den	Opis: mlin – 3 kolesa P: <i>Georg Jamnigk</i> , nato: <i>Anton Jamnigk, vulgo Sklop</i> D: 5 fl 35 kr
Jožef. kataster ok. 1789	Opis: --- P: <i>Andre Prasrigk</i> , <i>wohnt in Raschiza No. 7</i> ¹¹¹	Opis: --- P: <i>Anton Peruzzi, wohnt in Raschiza No. 18</i>	Opis: --- P: <i>Anton Jamnigg, wohnt in Raschiza No. 17</i>
1794– 1798	Opis: mlin – 3 kolesa urb. št. 60 P: <i>Andre Praßrig</i> D: 8 fl 54 kr 2 den	Opis: mlin – 3 kolesa urb. št. 61 P: <i>Anton Peruzÿ</i> , nato: <i>sin Lukas</i> D: 6 fl 32 kr 1 den	mlin – 3 kolesa urb. št. 62 P: <i>Anton Jamnig vulgo Sclop</i> D: 5 fl 35 kr
1798– 1801	Opis: mlin – 3 kolesa urb. št. 60, h. št. 16 P: <i>Andre Prasrig</i> D: 10 fl 20 kr	Opis: mlin – 3 kolesa urb. št. 61, h. št. 18 P: <i>Anton Peruzzi</i> D: 9 fl 4 kr	Opis: mlin – 3 kolesa urb. št. 62, h. št. 17 P: <i>Anton Jamnig vulgo Sklop</i> D: 8 fl 58 kr 1/4
Franc. kataster 1823	Ledina: <i>Per Temkoumi Malni</i> stavbišča št. 207–209, h. št. 16 P: <i>Paul Prasrig</i> Opis: stan. stavba, mlin s 4 kolesi, 2 hleva in dvorišče, gosp. poslopje, žaga	Ledina: <i>Na Logi</i> stavbišča št. 204–206, h. št. 18 P: <i>Simon Schittnig</i> Opis: stan. stavba, mlin, gosp. poslopje, dvorišče, žaga, hlev	Ledina: <i>Pod Kukmaka</i> stavbišči št. 210–211 h. št. 17 P: <i>Franz Jamnig</i> Opis: stan. stavba, mlin s 4 kolesi, hlev, dvorišče in žaga
1848– 1850 ¹¹²	h. št. 16 P: <i>Anton Prasrig, 1/2 Hübler</i>	h. št. 18 P: <i>Simon Schittnik, 1/2 Hübler</i>	h. št. 17 P: <i>Josef Jamnig, 1/4 Hübler</i>

¹¹¹ Andrej Praznik je živel v vasi v hiši št. 7, zato v katastru ni navedena hišna številka 16, ki jo je mlin dobil leta 1770 ob prvem oštevilčenju hiš. Po urbarju 1794–1798 je Praznik posedoval obe posesti, hubo in mlin (urb. št. 47 in 60). Da je posest mlina in domačije s št. 7 združil v eno, priča tudi franciscejski kataster (AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko: N 11, k. o. Turjak), ki posredno razkriva, kje je stala tedaj že porušena hiša št. 7: med hišama št. 6 in 8, ob cesti na majhni travniški parceli št. 2620 v lasti Pavla Praznika, mlinarja iz Temkovega mlina št. 16.

¹¹² NŠAL, Prepisi matičnih knjig, Škocjan pri Turjaku, K 1835–1900, 4. 5. 1848, 4. 6. 1849, 14. 6. 1850.

	1. mlin – Temkòv	2. mlin – Mustarjev	3. mlin – Šklópov
1867– 1869 ¹¹³	h. št. 16 P: <i>Janes Prasnik</i> , <i>1/2 posestnik</i>	h. št. 18 P: <i>Jernej Žitnik</i> , <i>1/2 posestnik</i>	h. št. 17 P: <i>Jože Jakše</i> , <i>1/2 posestnik</i>
do leta 2008 (stanje 6. 10. 2008)	Nova zemljiška knjiga: k. o. Turjak, vl. št. 195, h. št. 16 od 1900: vl. št. 433 od 1983: vl. št. 469 od 1995: vl. št. 1419 Domačija danes: parc. št. 2714/1, h. št. 69 Lastniki: od 1868: <i>Johann Praznik</i> (odstopna pogodba) od 1889: <i>Johanna Praznik</i> (prisojilna listina) od 1898: <i>Anton Hočevar</i> iz Novega mesta (prisojilna listina) od 1899: <i>Anton Hočevar ml.</i> iz Novega mesta (izročilna pogodba), polovica: <i>Pavlina Hočevar roj.</i> <i>Hočevar</i> od 1899: <i>Jože Pečnik</i> (kupna pogodba) od 1938: <i>Jože Pečnik</i> (prisojilna pogodba) od 1983: <i>Franc Kastelic</i> , Ljubljana (darilna pogodba) od 1983: <i>Občina Ljubljana-Vič-</i> <i>Rudnik</i> (kupna pogodba) od 2006: <i>Občina Velike Lašče</i> , <i>"Trubarjeva domačija"</i> ¹¹⁴	Nova zemljiška knjiga: k. o. Turjak, vl. št. 200, h. št. 18 Domačija danes: parc. št. 205, h. št. 38 Lastniki: od 1870: <i>Mariana Žitnik</i> (izročilna pogodba) od 1878: <i>Janez Žitnik</i> (poravnava) od 1890: <i>Ivana Mustar</i> (prisojilna listina) od 1905: <i>Anton Mustar</i> (izročilna pogodba) od 1908: <i>Terezija Mustar roj. Škoda</i> – 1/2 (izročilna pogodba) od 1938: na Antonovi polovici nedoletni otroci: <i>Ivan, Pavel, Jože, Alojz, Albin</i> <i>in Ljudmila Mustar</i> – vsak 1/6 (prisojilna listina) od 1957: <i>Alojzij Mustar</i> (izročilna in darilna pogodba) od 1997: <i>Janez Mustar</i> (sklep o dedovanju)	Nova zemljiška knjiga: k. o. Turjak, vl. št. 197, h. št. 17 od 1951: vl. št. 667 Domačija danes: parc. št. 210, h. št. 39 Lastniki: od 1854: <i>Josef Jakše</i> (ženitna pogodba) od 1878: <i>Martin Drobnič</i> (prisojilna listina) od 1919: <i>Josip Zadnik</i> (izročilna, ženitna in dedna pogodba) od 1951: <i>Jože Zadnik in Amalija</i> <i>Zadnik roj. Drobnič</i> – vsak do 1/2 (izročilna, ženitna in dedna pogodba) od 2002: na polovici Amalije Zadnik <i>Saša Kržin</i> – 1/4 <i>Franc Kržin</i> – 1/4 (izročilna pogodba) od 2003: na polovici Jožeta Zadnika: <i>Amalija Zadnik</i> – 1/12 <i>Zalka Aljaž</i> – 1/12 <i>Vladislava Burja</i> – 1/12 <i>Marija Sever</i> – 1/12 <i>Malči Šostarič</i> – 1/12 <i>Saša Kržin</i> – 1/12 (sklep o dedovanju)

¹¹³ Prav tam, 11. 10. 1867, 8. 5. 1868, 28. 4. 1869.¹¹⁴ Od 1998 ima Trubarjeva domačija status javne infrastrukture na področju kulture.

Zaradi nepopolnih podatkov iz urbarjev in nepoznanja kar desetih urbarjev iz obdobja od 1484 do 1511 sta Kidriču povzročala veliko večje težave druga dva mlini. V urbarjih sta med mlini navedena na prvem in tretjem mestu, na sredi pa je mlin na Logu, leta 1517 prvič imenovan kot "spodnji mlin" (*die vnter mull*). Kidriča je zavedlo dejstvo, da se je v urbarjih pri poimenovanjih "zgornji" in "spodnji" medtem spremenilo označevanje: kot "zgornji" je bil namreč od leta 1499 do 1509 označen Šklóпов mlin pod Kukmako, od 1517 do 1524 pa Temkòv mlin tik pod vasjo, in sicer glede na "spodnji" mlin na Logu (ta je imel takšno ime še leta 1527, ko oznake "zgornji" ni bilo več). Čeprav je že Kaspret pravilno ugotovil, katera dva mlini sta bila leta 1517 mišljena kot "spodnji" in "zgornji" in je Trubarjevemu očetu Mihélju pripisoval tretji mlin "proti Kukmaki" – stanja na terenu sicer ni poznal –,¹¹⁵ Kidrič ni sledil takšni razlagi, ampak je naredil "usodni preobrat".¹¹⁶ Misleč, da sta bila leta 1499 in 1506 na Rašici izpričana samo dva mlini, je Mihéljev mlin postavil na lokacijo današnjega Temkòvega mlina (po Kidriču "zgornji mlin št. 1" ali "mlin pod vasjo"), in sicer z utemeljitvijo, da "se omenja istodobno samo še spodnji mlin".¹¹⁷ Urbarjev za vmesno sedemletno obdobje, ki bi lahko marsikaj pojasnili, Kaspret ni poznal in prav tako ne tistih za enajstletno vrzel med urbarjema iz let 1506 in 1517. Ko bi Kaspret zapustil Kidriču vsaj popolne izpiske njemu znanih urbarjev, bi bila Kidričeva sklepanja bržčas drugačna in bi nemara že od leta 1920 vedeli, da je "najverjetnejši rojstni dom" Primoža Trubarja prvotni "zgornji" mlin, po domače Šklóпов pod Kukmako, kakšnih 400 metrov zračne črte zahodno od Rašice. Ob današnjem vedenju o nepretrganem obstoju Šklóповega mlina pa tudi zadržek "najverjetnejši" ne bo več potreben.

K sreči so pisci turjaških urbarjev pri mlinih prav v Trubarjevem času po večini beležili njihovo topografsko lego. Ta v povezavi z mlajšimi podatki ne dopušča nikakršnega dvoma pri identifikacijah mlinov. V naslednjih urbarjih, ki se začenjajo malo pred letom 1547, tovrstnih podatkov ni več, razen zelo povednega navajanja travnika (Loga) pri srednjem mlinu in majhnega travnika pri tretjem mlinu

(od urbarja iz časa malo po letu 1561), ki sta dva od zanesljivih elementov za identifikacijo. Mline je, kot rečeno, mogoče brez težav spremljati na podlagi treh drugih kazalcev: višine dajatev, imen posestnikov in ustaljenega zaporedja navajanja: najprej srednji (Temkòv) pod vasjo, nato spodnji na Logu, nazadnje zgornji (Šklóпов) pod Kukmako. Kot je bilo že povedano, se je v drugi polovici 18. stoletja kot razlikovalna oznaka pridružila še urbarska številka posesti, od franciscejskega katastra 1823 naprej pa poznamo povrhu tega tudi natančno lego in oštevilčenje stavbnih in zemljiških parcel.

Poleg srednjega, Temkòvega mlina, ima staro hišno ime tudi zgornji mlin pod Kukmako, kjer se je rodil Primož Trubar, imenovan "pri Šklópu". Takšno ime (*vulgo Sklop, Sclop*) je za to domačijo dokumentirano v urbarjih v zadnji četrtini 18. in na začetku 19. stoletja (1777–1801). Deloma je živo še danes, po hišnem izročilu pa gre za onomatopoiijo iz glagola šklopotati.¹¹⁸ Nasprotno ne poznamo izvora hišnega imena Temèk za mlin tik pod vasjo (danes "Trubarjeva domačija"). V virih je ime dokumentirano razmeroma pozno, šele leta 1823 kot ledinsko ime na franciscejski katastrski mapi: "Per Temkoumi Malni".¹¹⁹ O njegovi starosti lahko le ugibamo. Lahko bi bilo zelo staro in morda označuje celo prvega lastnika, še iz časa pred letom 1464, ko je prvič omenjen tukajšnji mlinar.¹²⁰ Zanesljivo pa je nekaj, po letu 1464 se noben gospodar ne imenuje Temèk ali kaj podobnega.¹²¹ Ni izključeno, da prihaja ime od posnemanja kakšnega glasu tako kot Šklóp od šklopotanja. Lastno ime Temèk bi lahko izhajalo tudi iz teme (v raškem govoru: temà, pridevnik temàn), pač po okolju, v katerem je mlinar delal ali je stal mlin. Danes ime Temkòv mlin čedalje bolj izpodriva novo poimenovanje "Trubarjeva domačija" oziroma "Trubarjev gaj".

¹¹⁵ "Bržčas je stal še više od vasi Raščica proti Kukmaki še en mlin brez kakega imenskega določila in tega je imel l. 1517 in 1519. Mihael Trabar." (ZRC SAZU, ISLLV, Zapuščina Franceta Kidriča, t. e. 17, Trubarji na Raščici, str. 7)

¹¹⁶ Pri Kaspretovem odstavku, ki govori o stanju po urbarju 1517, je Kidrič pomenljivo pristavil vprašaj (gl. prejšnjo opombo).

¹¹⁷ Kidrič: Trubarji na Raščici, str. 258.

¹¹⁸ Informator Amalija Zadnik (roj. 1926), Rašica 39, 6. junija 2008. Domače ime Šklop navaja po Prijateljevem posredovanju tudi Kidrič (Kidrič: Trubarji na Raščici, str. 254).

¹¹⁹ ARS, AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko, N 11, k. o. Turjak, mapni list XII.

¹²⁰ Ne gre namreč prezreti, da je tudi ledinsko ime Na Logu (*Na Logj*) za lokacijo mlina vzhodno od vasi še srednjeveškega izvora (urbar 1482: *in der Wissn vnder dem darff Raishitz*). Slovensko ime "V Logu" srečamo prvič pri lociranju neke senožeti (*Hejmath*) v urbarju 1741–1750 (urbar 1741–1750, fol. 21).

¹²¹ Temkòvo hišno ime, sicer močno modificirano, bi morda lahko izviralo od osebnega imena Matko ali Matej, kot so se imenovali gospodarji približno pol stoletja – od okoli leta 1600 do 1644/1648: Jurij Matko, Matko Steiner in Matej Strnad.

Rášica na franciscejski katastrski mapi iz leta 1823:

1 – Šklóпов (Zadnikov) mlin (prava Trubarjeva rojstna hiša), 2) Temkòv mlin (današnja "Trubarjeva domačija"), 3) Mustarjev mlin na Logu, 4) Šimenova-Virantova domačija, 5) "Ta velka biša", 6) lokacija Malnarjeve hube na Kukmaki.

Glede na dajatve posameznih mlinov v urbarjih so med tremi raškimi mlini obstajale občutne razlike (gl. Preglednico 3). Najdonosnejši je bil Temkòv pod Rášico, precej manj donosen spodnji mlin na Logu, najmanj prihodkov, le približno tretjino toliko kot Temkòv, pa je prinašal Šklóпов mlin pod Kukmako. Razmerja so logična, če upoštevamo lego mlinov: Temkòv v najpomembnejši vasi v turjaškem gospodstvu, malo pod križiščem dveh pomembnih prometnic, spodnji mlin na Logu le streljaj od glavne prometnice iz smeri zgornje Krke in Dobrepolja proti morju, Šklóпов pa najbolj oddaljen. Po številu mlinskih koles so bili, nasprotno, izenačeni vsaj od zadnje četrtine 17. stoletja, ko je bilo v urbarskem registru 1683–1688 prvič izpričano, da ima vsak po tri mlinska kolesa.¹²² Toda Šklóпов je imel dobrega pol stoletja

prej štiri kolesa (1615–1620, 1621–1627),¹²³ tako kot tudi pozneje, v franciscejskem katastru leta 1823.¹²⁴

Veliko manj je znanega o žagah. V virih se dolgo pojavljajo le sporadično, najprej v urbarjih za leta 1503–1504 in 1504 pri Šklóповem mlinu, ki je bil takrat v rokah Trubarjevega očeta Mihélja.¹²⁵ Nato je po turškem požigu Rášice (1528) v urbarju iz let 1529–1530 omenjena nova žaga Simona Trubarja na Logu,¹²⁶ ki jo urbar iz časa malo pred 1547 označuje kot novo kupnopravno žago Ahaca Košaka.¹²⁷ Pri Šklóповem mlinu je žaga skupaj z mlinom izpričana še v urbarjih 1615–1620 in 1621–1627,¹²⁸ odtlej pa so vsi viri govorili spet samo o

¹²² ÖStA, HHStA, FAA, C–55–39, s. p. – V uradu Osolnik je bilo po registru 1683–1688 skupaj devet mlinov, od katerih je imel tri kolesa poleg treh raških samo mlin pri Podlogu, en mlin dve kolesi, štirje pa samo po eno. – Preden so se podatki o treh kolesih pri vseh treh raških mlinih pojavili tudi v urbarju (1741–1750), so ga kontinuirano navajali urbarialni registri za leta 1701–1705 in 1706–1721 (prav tam, C–55–43, s. p.).

¹²³ Urbar 1615–1620, fol. 10^v; urbar 1621–1627, s. p., Raschetz.

¹²⁴ ARS, AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko, N 11, k. o. Turjak, zapisnik stavbnih parcel, s. d.

¹²⁵ Urbar 1503–1504, pag. 15; urbar 1504, pag. 18.

¹²⁶ Urbar 1529–1530, s. p., Rästhytz: "Ein Neue Sag Im wysmadt hat Symon Trobar dint davon zins kreutzer xxxvij."

¹²⁷ Urbar malo pred 1547: s. p., Raschitz: "Achatz Khaschackh dient von der Newen Sag im wisnadt zins gelt kreutzer xxxvij ist khaufrecht." – Mlin in žaga na Logu zdaj nista imela več istega gospodarja.

¹²⁸ Urbar 1615–1620, fol. 10^v; urbar 1621–1627, s. p., Raschetz.

mlinu. Šele franciscejski kataster iz leta 1823 razkriva, da imajo žago vse tri mlinarske domačije.¹²⁹

Vsi trije mlini z žagami so nepretrgano obstajali do 20. stoletja. Prvi je prenehal delovati mlin na Logu, za njim v sedemdesetih letih Temkòv mlin in žaga pod vasjo, mlin in žaga pri Šklópu pa sta delala za zaslužek do zgodnjih sedemdesetih let ter za domače potrebe občasno zapela še vse do devetdesetih.¹³⁰ Od 16. stoletja do danes ni niti eden ostal v rokah iste rodbine, tako da bi prehajal z očeta na sina ali s tasta na zeta. Šklópov je s prodajo dokazano zamenjal rodbino lastnikov konec 17. stoletja, vsi trije pa v zadnji četrtini 19. stoletja. Odtlej srečujemo pri mlinu na Logu nespremenjen priimek posestnikov (Mustar) in pri Šklópovem mlinu pod Kukmako isto rodbino (Drobnič–Zadnik).

Šklópova domačija z danes opuščena mlinom in žago datira torej vsaj v sredo 15. stoletja. **Oče Primoža Trubarja Mihélj** (*Michell Mullner* ipd.) je bil tu leta 1499 izpričan kot svak Lenarta Trubarja, ki je mlin šele malo prej kupil od Petermana. Že leta 1501 pravi urbar, da je mlin od istega Petermana kupil Mihélj in ta je nato naveden kot gospodar v vseh urbarjih do urbarja za leti 1529–1530. Pred letom 1547 mu je sledil Jurko (*Jurckbo Mullner*), ki je bil malo pozneje kot gospodar hube na Kukmaki označen kot Jurij oziroma Jurko Trubar (*Juri Trobar, Jurco Traber*). Skoraj brez dvoma gre za Mihéljevega sina ter Primoževega brata.¹³¹ Že v 50.

letih 16. stoletja ga je kot gospodar zamenjal posestnik s priimkom Šilc. Dvema rodovoma Šilcev je med letoma 1621 in 1627 sledil Martin Oblak, temu pa med 1660 in 1667 Jurij Jakič. Generacijo po tem je mlin iz rok Jakičev prešel na Jamnike, katerih priimek je ostal tu blizu dvesto let, še po sredi 19. stoletja,¹³² ko se je k hiši priženil Jožef Jakše (1854). Posest je šla leta 1876 na dražbo in prešla leta 1878 v last Martina Drobniča. K njegovi hčerki se je leta 1919 priženil Jože Zadnik, čigar potomci so lastniki še danes, ko živita v hiši priimka Zadnik (mati) in Kržin (najmlajša hči z družino).¹³³

Sam mlin je bil v podkletenem delu zidane hiše (danes Rašica št. 39), prislonjene v breg Kukmake. Struga Rašice ločuje hišo od danes razpadajoče lesene žage, ki jo na drugi strani obdaja rokav potoka, tako da stoji na otočku. Stanovanjska hiša z mlinom je stara, debeli kamniti zidovi v kletnem delu dopuščajo oceno, da so jih sezidali pred 18. stoletjem, žago pa so, nasprotno, postavili na novo po požaru leta 1905.¹³⁴ Takrat je sicer zgorela tudi hiša

nec." (Kidrič: Trobarji na Raščici, str. 264) V resnici Trubarjeve navedbe o lastni starosti ne kažejo vse na leto rojstva 1508, ampak tudi na leti 1507 in 1509 (prim. Kidrič: Ogrodje za biografijo, str. 59). Poleg tega ostareli Andrej Trubar podobno kot Primož glede svojih let ni bil nujno povsem natančen, ne nazadnje pa bi bila Andrej in Primož lahko rojena istega leta, ne da bi morala biti dvojčka. Kakor koli, Primož Simoniti je leta 1986 objavil izveček Dalmatinovega pisma Primožu Trubarju iz leta 1579, v katerem je izrecno omenjen Trubarjev brat z imenom Andrej (Simoniti: Martin Crusius, str. 217, 233). Zadnji Trubar na Rašici, prav tako Andrej, je bil po vsej verjetnosti sin ali morda že vnuk Primoževega brata Andreja. Kot gospodarja hube ga navajata še urbarja malo pred letom 1614 in 1611–1615/17, v katerih je njegovo ime že prečrtano in dopisano ime novega gospodarja Gregorja Šilca. Kot razkrivajo urbarji in katastri (navedbe virov gl. v preglednicah 1 in 2), je domačija, na kateri so gospodarili zadnji raški Trubarji, stala na skrajnem spodnjem koncu vasi, na mestu današnje "ta velke hiše", ki ima nad glavnim portalom vklesano letnico zgraditve 1817 (prvotno Rašica h. št. 1, danes 20).

¹³² Jamniki so kot gostači ostali na domačiji tudi po priženitvi Jožefa Jakšeta (NŠAL, Prepisi matičnih knjig, Škocjan pri Turjaku, K 1835–1900, 17. 3. 1855).

¹³³ Vrsta lastnikov, navedenih v novi zemljiški knjigi, se začne leta 1854 z Jožefom Jakšetom (Okrajno sodišče v Ljubljani, Zemljiška knjiga, k. o. Turjak, vl. št. 197, od leta 1951 vl. št. 667). Kidrič (1920) navaja, da se je tedanji lastnik Drobnič, po domače Šklóp, priselil iz Velikih Lašč, pred njim pa je tam mlel Jakše, po domače Kuhar (Kidrič: Trobarji na Raščici, str. 254).

¹³⁴ Informator o požaru: Amalija Zadnik (roj. 1926), Rašica 39, 6. junija in 23. julija 2008. – Na nesrečo spominja nagrobnik, ki so ga na Šklópovo domačijo – ni znano kdaj – prenesli s pokopališča v Velikih Laščah in stoji danes prislonjen na steber žage, sredi struge Rašice. V požaru 8. januarja 1905 sta se ponesrečila domači sin in hlapec, toda

¹²⁹ ARS, AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko, N 11, k. o. Turjak, zapisnik stavbnih parcel, s. d.

¹³⁰ Informatorja: Amalija Zadnik (roj. 1926), Rašica 39, 6. junija in 23. julija 2008; Franc Škulj (roj. 1931), Rašica 16, 10. junija 2008.

¹³¹ Po urbarju malo pred letom 1547 je na hubi na Kukmaki gospodaril *Andre Mullner*, v mlinu pa *Jurckbo Mullner*, oba sta sledila Mihélju in bila najverjetneje brata, Mihéljeva sinova (s. p., Raschitz, Gükhmakh). V urbarju 1547–1550 (s. p.) in 1551–1554 (s. p.) je Jurko kot *Jurckbo Mullner* naveden kot gospodar mlina, kot *Juri Trobar* in *Jurco Traber* je postal za Andrejem (*Anndre Sager*) gospodar hube, na hubi v vasi Rašica pa sta po urbarju 1547–1550 drug za drugim zagospodarila *Juri Trobar* in *Anndri Trobar*. Oba sta na isti hubi navedena še v urbarju 1551–1554, Jurko pa nato samo še dvakrat leta 1588 v urbarialnem registru 1587–1588 kot kupec žita z imenom *Juri Truber* in *Jurco Truber* (HHStA, FAA, C–55–24), zato ni povsem gotovo, ali gre res za isto osebo. Sklepamo lahko, da je vmesnih 34 let kot negospodar živel pri bratu Andreju, ki je od urbarja 1557–1561 naprej naveden kot edini gospodar hube in je kot tak kontinuirano izpričan še v petih naslednjih urbarjih: malo po 1561, 1565–1567, 1576–1578, 1582–1584 in 1590–1593, od urbarja malo po 1561 kot *Truber*. Leta 1590 mu je bilo po lastni navedbi 82 let, zato je Kidrič, ki je podatek objavil, naivno sklepal: "Ker se je narodil istega leta kakor Primož, pač ne more biti njegov brat, kvečjemu bratra-

z mlinom, vendar ožganine pričajo, da so stene vzdržale in so stavbo lahko obnovili.¹³⁵ Naslednjih sto let se podoba domačije, h kateri sodita še hlev in kozolec, skorajda ni spremenila, le hišo so v začetku osemdesetih let 20. stoletja dvignili za eno nadstropje.¹³⁶

Trubar se je torej rodil tukaj, v zgornjem mlinu pod Kukmako, ki so ga vsaj v sedemdesetih letih 18. stoletja že imenovali Šklópvov mlin. Samo tu je namreč v letih okoli Primoževega rojstva izpričan kot gospodar njegov oče Mihélj. S ponovno dostopnostjo turjaških urbarjev in pojavom neznanih se je sicer izkazalo, da to ni bila edina posest v Mihéljevih rokah, da pa Mihélj med letoma 1504/5 in 1511/17 v turjaškem gospodstvu ni posedoval ničesar razen mlina pod Kukmako, na katerem se omenja ves čas od leta 1499 do 1529–1530. Do leta 1504 je bil hkrati tudi gospodar dveh oziroma ene hube v vasi Rášica, od 1517 pa je izpričan tudi kot gospodar edine hube na Kukmaki, manjši vzpetini nad mlinom.¹³⁷ Ni dvoma, da gre za istega Mihélja, ki je leta 1499 "sedel" v svakovem mlinu pod Kukmako, saj je v urbarjih tako pri mlinu kot pri obeh hubah vedno označen enako, kot *Michl Mullner* (tudi *Müllner*, *Muller*, *Müller*). Če bi bila namreč v isti vasi dva Mihélja, bi se morali njuni dodatni oznaki razlikovati, a v našem primeru ni tako.

Urbarji so zdaj razkrili tudi natančnejši čas Mihéljeve smrti. Ker Kaspret ni bil dovolj pozoren pri izpisovanju iz urbarja za leti 1529–1530 (po njegovem 1529), je Kidriču priskrbel le podatek o

enem raškem mlinu, tistem, na katerem je gospodaril Simon Trubar, ne pa tudi o drugih dveh. Tako je Kidrič logično in upravičeno sklepal, da sta med turškim požigom Rášice leto prej (1528) druga dva mlina zgorela, "ker jih naslednji urbar ne omenja".¹³⁸ V resnici sta v urbarju zabeležena oba, na prvem gospodar Ahac Koščak (*Achatz Khoschiakh*) in na drugem še vedno Trubarjev oče Mihélj, le da je tokrat izjemoma in edinkrat po letu 1499 naveden brez priimka, zgolj z osebnim imenom (*Michell*), vendar je kot gospodar hube na Kukmaki označen z dvojnimi imenom (*Michel Muller*).¹³⁹ Kaspret v naglici očitno ni primerjal stanja s prejšnjim urbarjem, zato je prezrl, da je v mlinu pod Kukmako ostal isti gospodar.

O uničenju in kot posledica izginotju mlina leta 1528 ni torej nikakršnih dokazov, temveč prav nasprotno. Ni izključeno, da so Turki mlin sicer požgali, ko so se, kot opisuje Trubar, znesli nad cerkvijo sv. Jerneja.¹⁴⁰ Kot priča turjaški urbar iz let 1529–1530, so tedaj vseh trinajst hub na Rášici spremenili v pepel.¹⁴¹ A na drugi strani urbar ne potrjuje požiga okoliških vasi, to pa kaže, da Turki tedaj niso uničevali sistematično, ampak so se zadovoljili z Rášico, pomembno križiščno vasjo z mitnico. Tako tudi za Mihéljev mlin pod Kukmako, ki ga od Rášice ločijo zamočvirjeni travniki, ni rečeno, da je skupaj z vasjo postal žrtev požiga. Vsekakor je mlin v letih 1529–1530 spet stal, Mihélj pa je bil še vedno njegov gospodar. S tem izgubi podlago tale Kidričeva previdna trditev: "Njegova [Trubarjeva] rojstna hiša je bil mlin na Raščici, ki je pa najbrž že 1528. l. zgorel; stal je najbrž približno tam, kjer stoji danes Temkov mlin, ali pa nekoliko više."¹⁴² Prav tako je ovržena druga Kidričeva trditev o času Mihéljeve smrti: "Primožev oče Mihelj Trobar, mlinar in tesar, je vsaj 1527. l. še živel ter umrl med 1527. in 1529. letom, in sicer po vsej priliki naravne smrti."¹⁴³ Resnično je najverjetneje le zadnje, namreč, kako je Mihélj umrl. V literaturi, zlasti poljudni, v kateri so avtorji na podlagi skromnih in, kot vemo zdaj, nepopolnih podatkov razvijali domišljijo, bomo našli tudi domnevo, da so Mi-

njuni smrti pomotoma nista bili vpisani v mrliško matico domače župnije Škocjan (prim. NŠAL, Prepisi matičnih knjig, Škocjan pri Turjaku, M 1901–1964). Brez zaporedne številke vpisa in z napačnim datumom smrti 4. januar 1905 sta vneseni samo v mrliško matico župnije Velike Lašče (NŠAL, Prepisi matičnih knjig, Velike Lašče, M 1901–1964). Ponesrečenca so namreč izjemoma pokopali v sosednji župniji, še preden je Rášica leta 1907 postala del župnije Velike Lašče. O popolnem uničenju domačije s hišo, mlinom, žago in kozolcem ter o smrti dveh mladih ljudi je pisalo ljubljansko časopisje: *Slovenec*, leto XXXIII, št. 6, 9. 1. 1905, in št. 7, 10. 1. 1905; *Slovenski narod*, leto XXXVIII, št. 8, 11. 1. 1905. V *Slovenskem narodu* je ravno dan pred objavo novice začel izhajati podlistek o Primožu Trubarju (št. 7, 10. 1. 1905).

¹³⁵ Ko so hišo po letu 1980 nadzidali za eno nadstropje, so med pritličjem in podstreho odkrili ožgane lesene tramove, ki so še spominjali na požar (informator Amalija Zadnik (roj. 1926), Rášica 39, 6. junija in 23. julija 2008).

¹³⁶ Informator: Amalija Zadnik (g. prejšnjo opombo).

¹³⁷ Urbar 1499, fol. 8'; urbar 1501, pag. 13; urbar 1503–1504, pag. 12; urbar 1504, pag. 15; urbar 1506, s. p. (Raschitsch); urbar 1517, s. p. (Guckmackh); urbar 1519, s. p. (Guckmak); 1524, s. p. (Guckmakh); 1527, s. p. (Guckmakh); urbar 1529–1530 (Guckmakh).

¹³⁸ Kidrič: Trobarji na Raščici, str. 259.

¹³⁹ Urbar 1529–1530, s. p.

¹⁴⁰ Trubar: *Catebismus dveima islagama*, str. 267.

¹⁴¹ Urbar 1529–1530, s. p.: Rästhytzt sein xiii Hueben vnd sein all xiii verprennt worden.

¹⁴² Kidrič: Trobarji na Raščici, str. 268.

¹⁴³ Prav tam. – Na drugem mestu (str. 259) pravi podobno: "Umrli je nedvomno po 1527. l., ker ga urbar tega leta še omenja, in najbrž pred 1529. l., ker urbar, ki se je začel pisati tega leta, njegovega imena nikjer ne beleži."

hélja Turki kot mnoge druge ubili.¹⁴⁴ Zdaj smo lahko prepričani, da to ne drži, ko pa bi bilo res, ni prav nikakršnega dvoma, da bi Trubar očetovo mučeniško smrt omenil v svojih delih, glede na odnos do "dednega sovražnika" prejkone več kot le enkrat.

Skratka, ker je bil Mihélj šest do enajst let, od leta 1504 ali 1505 pa do leta 1512 ali največ do 1516 samo mlinar, ni dvoma, da se mu je sin Primož rodil v zgornjem, Šklóповem mlinu pod Kukmako. Manj gotovo je, kdaj po letu 1511 je Mihélj postal še gospodar hube na Kukmaki – kot gospodar je prvič omenjen v urbarju iz leta 1517 – in ali se je njegova družina iz mlina preselila v to, približno 150–200 metrov oddaljeno domačijo nad dolino Rášice.

Primož Trubar je torej od svojih staršev vzel slovo v mlinu, v katerem se je rodil, ali na kmetiji na Kukmaki. V obeh primerih je razločljiva in v novi luči tudi bolje razumljiva njegova oznaka rodnega doma "pri Rášici" (1558): "*Blífi muiga royeniga domu p e r Raftzhizji ...*".¹⁴⁵ Šele zdaj lahko pravilno razumemo, zakaj svojega rodnega doma v edini omembi ni postavljala "na Rášico" ali "pod Rášico". To podrobnost so raziskovalci ob nepoznanju natančne lege Trubarjeve rojstne hiše pač zlahka prezrli. Tudi zato, ker drugod, kjer ne omenja dóma, ampak le svoj izvor, pravi, da je doma z Rášice.¹⁴⁶

Sklep

Prava lokacija Trubarjevega rojstnega doma pri Šklópu, Rašica št. 39, zasluži 500 let po njegovem rojstvu primerno znamenje. To bo prvo, ki bo lahko povsem določno povedalo, da se je Trubar rodil na tem kraju. Najustreznejši napis na spominski plošči bi bil: "V mlinu na mestu te domačije je zagledal luč sveta Primož Trubar."

Oznaka "Trubarjeva domačija" v Temkóvem mlinu pod vasjo s tem niti ne bo potrebovala korekture, da ne gre za "Trubarjevo" domačijo, ampak bo zadoščalo le ustrezno pojasnilo. Ime "Trubarjeva" je namreč za Temkovino na neki način ustrezno iz več razlogov. Tu je leta 1482 gospodaril prvi Trubar na Rášici, čigar imena ne poznamo in bi utegnil biti Primožev ded po materini strani.¹⁴⁷ Že naslednje leto spomladi se je preselil v spodnji mlin na Logu, kjer so Trubarji gospodarili najdlje, vsaj še leta 1530, ne pa več približno petnajst let pozneje (urbar malo pred letom 1547). Leta 1510, ko je bilo Primožu kakšni dve leti, je v Temkóvem mlinu sledil prejšnjemu gospodarju Šimonu Primožev "stric Gregor Trubar malinar", dejansko njegov bratranec in sin Lenarta Trubarja, kot je izrecno navedeno v urbarjih 1510 in 1511.¹⁴⁸ Oče Lenart in sin Gregor sta svoja mlina pred letom 1517 zamenjala, tako da je tedaj v Temkóvem izpričan kot gospodar Lenart, za njim pa leta 1519 Simon Trubar, zelo verjetno prav tako Lenartov sin ali morda zet, če je prevzel tastov, tedaj še nededni priimek.¹⁴⁹ Temkóv mlin – "Trubarjeva domačija" – je torej enako kot spodnji mlin na Logu v različnih letih gostil vse štiri znane raške Trubarje: prvega brez znanega imena, nato Lenarta, Gregorja in nazadnje Simona. Le Primožev oče Mihélj mlinar, svak Lenarta Trubarja, ni bil tu nikoli izpričan kot gospodar. Zato pa ni izključeno, da se je morda

¹⁴⁴ Domnevo, da so ga umorili Turki, je verjetno prvi izrazil M. Rupel (Rupel: *Primus Truber*, str. 26). Prim. Humar: *Primož Trubar*, str. 52.

¹⁴⁵ *En Regisbter*, fol. R 3 a. Prim. Kidrič: Trobarji na Raščici, str. 251; Kidrič: Ogrodje za biografijo, str. 58.

¹⁴⁶ O tem Trubar štirikrat poroča povsem določno in dvakrat posredno, ko Rášico omenja v zvezi z očetovo službo tamkajšnjega cerkvenega ključarja. Nekaj let po prvi omembi Rášice (1558) se leta 1566 v slovenskem predgovoru k Psalterju naslavlja kot "*Primosh Truber is Rastzhizze*" (Truber: *Ta celi Psalter Davidou*, fol. b 8 b) in podobno, edinokrat z etnikom "Rastčičar", leta 1582 v naslovu prevoda Novega testamenta: "*skusi Primosha Truberia Crainza Raftzhizheria*" (Truber: *Ta celi Novi Testament*, naslov). Najbolj izčrpno piše o svojem rodu in krajevnem izvoru v nemškem posvetilu k Novemu testamentu (1577), saj navaja poleg rojstne letnice 1508 kraj rojstva in socialni položaj: *im Lande Crein auff der Rastzhitz den Freyherren zu Auersperg gehörig* (Truber: *Noviga Testamenta pusedni deil*, II d; prim. objavo: Sakrausky (ur.): *Primus Truber*, str. 406). Dve leti prej se je v Katekizmu (1575) dotaknil Rášice v zvezi s ključarsko službo svojega očeta: "*na Rashizji*" in "*na Raftzhizbi*" (Truber: *Catechismus sduenima islagama* 1575, str. 267 in 525). Kidrič: Ogrodje za biografijo, str. 58, navaja pet Trubarjevih omemb Rášice, izpušča pa šesto v registru h Katekizmu (1575), ki jo je že prej omenil drugje (Kidrič: Trobarji na Raščici, str. 251).

¹⁴⁷ Prvi raški Trubar (*Trobar, Traber, Trabar*), mlinar brez imena, je izpričan v štirih urbarjih od 1482 do 1485, prvič v Temkóvem mlinu, nato v mlinu na Logu. Tam je v naslednjem urbarju iz leta 1492 gospodaril Lenart Trubar, za katerega ne vemo, ali gre za prejšnjega Trubarja ali za njegovega naslednika, verjetno sina. Če je tako, je moral biti prvi Trubar Primožev ded, saj je za Lenarta ugotovljeno svaštvo s Primoževim očetom Mihéljem in je bil tako Lenart Primožev stric po materini strani.

¹⁴⁸ ARS, AS 1074, Zbirka urbarjev, 45u (urbarski izvleček 1510), pag. 4; Biblioteka SAZU, R 95, III 5507, urbar Turjak 1511, pag. 25.

¹⁴⁹ Kidrič je sklepal, da bi moral biti Lenartov "zgornji mlin št. 2", zahodno od Temkóvega mlina, ki ga je poimenoval "zgornji mlin št. 1" (Kidrič: Trobarji na Raščici, str. 258). Rupel je nato njegovo domnevo že spremenil v trditev (Rupel: *Primož Trubar*, str. 11).

v Temkòvem mlinu pred letom 1483 rodila Primoževa mati Jera, sestra Lenarta Trubarja in najbrž hči prvega Trubarja na Rášici. Prvi Trubar se je namreč tu pojavil kot gospodar med letoma 1467 – v razdelilni listini turjaških posesti tega leta ga namreč še ni – in 1482. Rojstvo Primoževe matere Jere sodi skoraj zagotovo v ta čas, saj je bila 17 let pozneje (1499) že poročena z Mihéljem, kakšnih devet let pozneje (1508) pa je prišel na svet Primož, ki po vsem sodeč ni bil njun najstarejši otrok. Žal ne vemo, koliko časa je prvi Trubar gospodaril v Temkòvem mlinu, saj je po urbarjih izpričan le kratek čas, v letu 1482 in do jurjevega 1483, urbarji iz vmesnega časa od 1464/67 do 1482 pa se niso ohranili.

V zvezi s "Trubarjevo domačijo" je gotovo še nekaj. Imaginarni "trije modri z vzhoda", ki bi v času Primoževega rojstva prišli na Rášico iskat novorojeno dete moškega spola in bi spraševali samo po Trubarjih, bi zanesljivo zašli v napačno hišo. V tem času je v turjaških urbarjih izpričan en sam gospodar s tem priimkom, in sicer Lenart Trubar (*Trobar*, *Truber*), mlinar v mlinu na Logu. Primožev oče Mihélj se, nasprotno, "skriva" pod oznako Mihélja mlinarja. To oznako – Michel Mull(n)er –, izpričano kar 25-krat¹⁵⁰ (Kidrič je prek Kaspreta poznal samo šest omemb)¹⁵¹, moramo razumeti že kot priimek, ki se je na Rášici mogel glasiti samo **Malnar**. Ko bi šlo pri Mull(n)erju zgolj za poklicno oznako, Mihélj pa bi kot (tedaj še nededni) priimek imel kako drugo ime, denimo Trubar, kakor je mislil Kidrič,¹⁵² bi urbarji tega v 31 letih in ob toliko omembah Mihélja zagotovo vsaj enkrat razkrili. Priimek Trubar bi Mihélj lahko dobil tako, da bi ga prevzel prek hišnega imena po

ženi in svaku Lenartu Trubarju, ki je v mlinu gospodaril pred njim, a se to ni zgodilo. Mihélj se namreč v mlin pod Kukmako ni priženil. Lenart je tu gospodaril le nekaj let in imel hkrati še drugi, "matični" mlin na Logu.

Primož Trubar se tako doma na Rášici po očetu ni mogel imenovati Trubar in so ga najverjetneje poznali samo kot Malnarjevega Primoža. "Trubarjev" je bil kvečjemu v širšem, sorodstvenem pomenu, po materi. Sele v šolah se je, kot vse kaže, odločil uporabljati priimek Trubar,¹⁵³ neprimerno manj pogost in zato toliko bolj prepoznaven od priimka Malnar, ki bi ga zapovrh v različnih jezikih še nenetno zapisovali: v nemščini kot Mull(n)er, v latinščini Molitor.

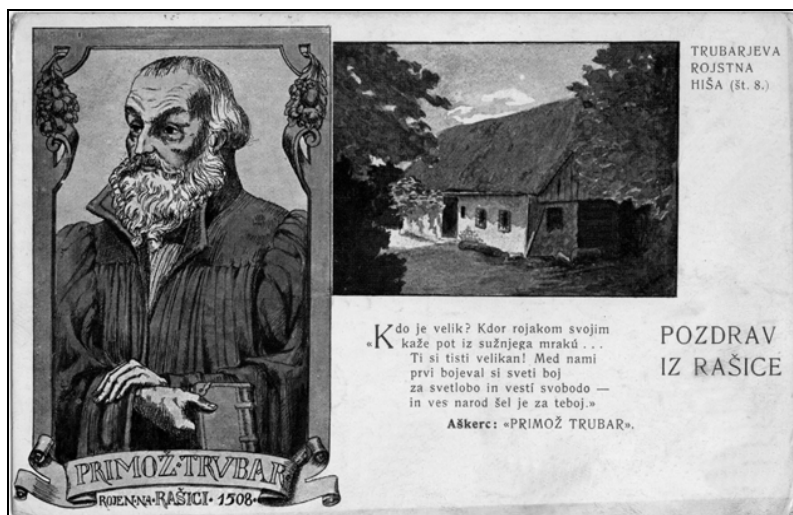
Pri tem kaže poudariti še nekaj. Ko oče prve slovenske knjige sam (1575) in prevajalec nagrobne pridige Matija Trost (1588) ne bi zapisala, da je bilo Trubarjevemu očetu ime Mihélj, bi imeli glede na urbarje za njegovega edinega možnega očeta Lenarta Trubarja. Mlajši urbarji, začeni z urbarskim izvečkom iz leta 1510, bi nam namreč razkrili, da je imel Lenart Trubar sina Gregorja – ta je izrecno naveden kot njegov sin in je očetu sledil kot gospodar mlina na Logu – ter najverjetneje še enega sina, ki mu je bilo ime Simon. Ta je bil najprej Lenartov naslednik na drugem, današnjem Temkòvem mlinu (1519), in nato leta 1527 gospodar poprej Gregorjevega mlina na Logu. Pravega očeta Primoža Trubarja, Mihélja, bi se zgodovinarji dotaknili samo kot "stranske osebe", nekako z besedami: "Konec 15. stoletja je Lenart Trubar od nekega Petermana kupil zgornji mlin (pod Kukmako), na katerem je leta 1499 gospodaril Lenartov svak Mihélj, kot gospodar istega mlina pozneje vseskozi označen kot Mihélj mlinar." Tudi prava rojstna hiša Primoža Trubarja bi s tem ostala prezrta, iskali pa bi jo najprej v mlinu na Logu, torej zopet ne v Temkòvem mlinu pod vasjo. Če pa bi vendarle imeli Trubarjevo pričevanje o "stricu Gregorju mlinarju" (1558), bi rekonstrukcijo družinskih razmerij in domovanj popravili takole: stric Gregor je bil Lenartov sin, to pa pomeni, da je bil Lenart Primožev ded, zato kot edini možni oče ostane Si-

¹⁵⁰ Za vse omembe Mihélja kot gospodarja mlina gl. Preglednico 3, za omembe Mihélja kot gospodarja hub na Rášici in Kukmaki pa op. 137. Njegovo ime srečamo še v registru zaostankov 1501, fol. 51' in v davčnem registru 1511 (ÖStA, HHStA, FAA, C-55-9), s. p. (Ambt Osslnigkh). V tem času ni nobenega drugega turjaškega podložnika, ki bi ga urbarji omenjali tolikokrat kot Mihélja.

¹⁵¹ Kaspret in za njim Kidrič je vedel le za omembe v urbarjih 1499, 1506, 1517, 1519, 1524 in 1527. Če bi bil dovolj pozoren, bi v vsakem teh urbarjev ugotovil še po eno (hubi na Rášici in Kukmaki) ter dve v urbarju 1529–1530. S tem bi se mu razkrilo tudi nadaljevanje priimka v poznejših urbarjih, od urbarja iz malo pred letom 1547 naprej.

¹⁵² Kidrič: *Trobarji na Raščici*, str. 260: "Ker je bil Mihelj Trobar književniku Primožu oče, Gregor Trobar pa stric, sledi, da sta bila Mihelj in Gregor brata. /.../ Iz tega pa sledi s precejšnjo gotovostjo, da gre izrazu "schwager" tukaj širši pomen: sorodnik, ne pa ožji: sestrin mož, kajti bil bi res precejšnji slučaj, če bi jemal sestro mlinarja Lenarta Trobarja mlinar Mihelj, ki je bil sam tudi – Trobar."

¹⁵³ Ni potrjeno, da bi Trubar v mladosti, v letih šolanja, kdaj uporabljal priimek Malnar (Mull(n)er, Molitor ipd.), a ni izključena poznejša najdba takšnega zapisa. Prvi znani Trubarjevi omembi sta iz leta 1526, ko se v vlogi pričee pojavlja v vicedominski knjigi, enkrat kot "*primus Riubar de rafica*" in drugič kot "*primo trubar serutore*" (Biblioteca Civica "Attilio Hortis" Trieste, Archivio Diplomatico, Vicedominaria, vol. 55, Jo. Bapt. de Peterlinis 1526, fol. 74, 154. Objava odlomka: L. Zvab, Črtica o Primoži Trubarji, str. 43; po njem: Kidrič, *Ogrodje za biografijo*, str. 63).

Šimenova-Virantova hiša, ki je najprej veljala za Trubarjevo rojstno hišo, upodobljena na razglednici, odposlani 25. 8. 1908 (last: Milan Škrabec, Ljubljana)

Temkòv mlin, od leta 1986
Trubarjeva domačija
(foto: B. Golec, 2008)

Šklópov (Zadnikov) mlin na mestu mlina, v katerem se je Trubar v resnici rodil
(foto: B. Golec, 2008)

mon, ki je samostojno zagospodaril šele med letoma 1517 in 1519, potem ko je kot mlinar izpregled Lenart. Za Primožovo rojstno hišo bi v tem primeru še vedno označili spodnji mlin na Logu, toda z dodatkom, da se je družina verjetnega očeta Simona med 1517 in 1519 za nekaj let preselila v današnji Temkòv mlin tik pod vasjo. Toda prav vse domneve bi bile napačne, če bi manjkal "kronski podatek" iz leta 1575: Primožev oče je bil Mihéj, tesar, mlinar in cerkveni ključar. Tudi če ne bi vedeli za njegov mlinarski poklic, ampak bi poznali samo ime, bi za očeta, a s precej manjšo gotovostjo, imeli "Mihéjla mlinarja" iz zgornjega mlina pod Kukmako, in sicer zaradi omembe njegovega sorodstva z Lenartom Trubarjem, izpričanega v urbarju leta 1499.

O Trubarjevi rojstni hiši, zdaj najdeni in razkriti, lahko sklenemo takole. Očitno se je drži nekaj sreče, povezane s Trubarjevimi obletnicami, pri tem pa pridejo nova spoznanja na dan šele, ko minejo slovesnosti. Leta 1858, ko se je pisala 350-letnica njegovega rojstva, je na domnevno rojstno hišo v vasi Rášica prvi opozoril mladi Fran Levstik.¹⁵⁴ Ob 400-letnici rojstva, leta 1908, so na Virantovi, po domače Šimenovi hiši v zgornjem koncu vasi nameravali odkriti spominsko ploščo, a se to ni zgodilo ne tedaj ne pozneje.¹⁵⁵ Istega leta 1908 je Leopold Podlogar kot prvi podvomil, ali je Šimenova hiša res Trubarjev rojstni dom in navrgel, da je Trubarju prej kakor tu tekla zibelka v grajskem mlinu pod Rášico.¹⁵⁶ Dvanajst let po-

zneje, leta 1920, je Kidrič zapisal, da bi šlo lahko za Temkòv mlin tik pod vasjo.¹⁵⁷ To so nekateri kljub njegovemu pozivu k previdnosti kmalu nekritično povzeli kot dejstvo,¹⁵⁸ toda Trubarjev spomenik, postavljen pod vasjo ob štiristoletnici prve slovenske knjige (1951–1952), nosi za vsak primer zgolj napis, da se je Trubar rodil "v tej vasi". Leta 1986, ob 400-letnici Trubarjeve smrti, pa so v Temkòvem mlinu, ki leži neposredno pod vasjo, uredili današnje Trubarjevo domačijo, na kateri je bila 8. junija letos slovesnost ob Trubarjevi 500-letnici. In ko je tudi ta mimo, je dozorel čas za znanstveno utemeljeno dejstvo: Trubar se je rodil nekoliko stran v drugem, Šklópovem mlinu pod Kukmako. Tako se oče prve slovenske knjige iz "Nigdirdoma" končno lahko vrne na svoj pravi dom, ki si zasluži tudi ustrezno spominsko znamenje – pol tisočletja po rojstvu in 150 let po začetku iskanja njegove rojstne hiše.

Viri in literatura

Viri

Arhiv Republike Slovenije (ARS):

Akcesijska knjiga 1945–1974.

AS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko: šk. 61, 110.

AS 175, Jožefinski kataster za Kranjsko: šk. 233.

AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko: N 11, k. o. Turjak.

AS 181, Reambulančni kataster za Kranjsko: D 11, k. o. Turjak.

AS 781, Cistercijanski samostan in državno gospostvo Stična: fasc. 4, knj. 16.

AS 789, Gospostvo Turjak, šk. 1.

AS 1074, Zbirka urbarjev: 42u–47u, 81u–82u, II/26u, II/27u, III/2u, III/28u.

Biblioteca Civica "Attilio Hortis" Trieste:

Archivio Diplomatico, Vicedominaria, vol. 55.

Biblioteka SAZU:

R 95, III 5507.

¹⁵⁴ Levstik: Napake slovenskega pisanja, str. 53.

¹⁵⁵ Ponovitev izleta na Rášico, ki zaradi slabega vremena 8. junija 1908 ni uspel, je *Slovenski narod* ob Trubarjevi 400-letnici med drugim napovedal z besedami: "Ker se bo najbrž takrat vzdala v Trubarjevo rojstno hišo spominska plošča, se bo pri tej priliki priredila v Rášici narodna slavnost." (*Slovenski narod*, letnik XLI, št. 133, 9. 6. 1908) Franc Dolšak, trgovec na Raščici, je še pred tem založil razglednice, ki kažejo poleg Trubarjeve slike tudi Šimenovo hišo št. 8 z nadpisom: "Trubarjeva rojstna hiša". Ko je lastnik Janez Virant že dal dovoljenje za postavitev plošče, je skušal velikolaški župnik Ramovš stvar preprečiti: "Če ste dali dovoljenje, prekličite, ker ta človek je bil ničvreden." Virant se s tem – po lastni trditvi dr. Ivanu Prijatelju (1918) – sicer ni dal prepričati, akcija pa je vendarle zaspala. (Kidrič: Trobarji na Raščici, str. 269). Po buda za ploščo se je ponovno pojavila malo pred drugo svetovno vojno, a naj bi namen preprečilo nasprotovanje istega župnika (informator Franc Škulj (roj. 1931), Rašica 16, 10. junija 2008). Tudi poznejša lastnika domačije Ivan Virant (od 1919 do 1979) in Milan Virant st. (od 1979 do 1991) sama sta nasprotovala vzidanju plošče, saj nista rada videla množičnih obiskov izletnikov in šolarjev, ki so tu in tam povzročali tudi manjšo gmotno škodo (informator Milan Virant (roj. 1961), Rašica 8, 7. junija 2008).

¹⁵⁶ Podlogar, Zgodovinske drobtine, str. 46.

¹⁵⁷ "Spominska plošča Primožu Trubarju bi pač še najbolj sodila na Temkov mlin, vendar bi se napis ne smel glasiti določno, ampak nekako takole: V mlinu na Raščici se je narodil 1508. l. Primož Trubar ..." (Kidrič, Trobarji na Raščici, str. 269).

¹⁵⁸ Gl. op. 82.

Nadškofijski arhiv Ljubljana (NŠAL):

Prepisi matičnih knjig:

Škocjan pri Turjaku: K 1835–1900, P 1835–1900, M 1835–1900, M 1901–1964.

Velike Lašče: M 1901–1964.

ŽA Škocjan pri Turjaku: K 1713–1745, M 1753–1770, P 1773–1803, P 1816–1860.

Okrajno sodišče v Ljubljani, Zemljiška knjiga:

k. o. Turjak.

Österreichisches Staatsarchiv (ÖStA), Haus-, Hof- und Staatsarchiv (HHStA), Wien:

Fürstlich Auerspergsches Archiv (FAA), Urbare Auersperg: C–55 – 1–55.

Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL):

ZAL, LJU 2, Graščina Turjak: šk. 1–2.

Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti (ZRC SAZU), Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede (ISLLV):

Zapuščina Franceta Kidriča, t. e. 4, 17.

Literatura

Alphabetische Tabelle aller Ortschaften des Neustädter Kreises. Laibach, 1819.

Bizjak, Matjaž: Trije urbarji iz turjaškega arhiva. V: Koman, Dušan (ur.): *Sedemdeset let biblioteke Slovenske akademije znanosti in umetnosti* (Biblioteka – Bibliotheca 13). Ljubljana: SAZU, 2008, str. 119–151.

Debeljak, Janez: *Popotovanje k Levstiku. Literarni in kulturnozgodovinski utrinki iz velikolaškega konca ob 150-letnici Levstikovega rojstva.* Maribor: Založba Obzorja, 1981.

Debeljak, Janez: *Trubarjeva Rašica.* Velike Lašče: Parnas, zavod za kulturo in turizem, 2008.

Dimitz, August: *Geschichte Krains von der ältesten Zeit bis auf das Jahr 1813. Zweiter Theil.* Laibach: Kleinmayr & Bamberg, 1875.

Dolenc, Metod: Nekoliko uradnih spisov s slovenskimi jezikovnimi drobtinami iz 18. stoletja. *Časopis za zgodovino in narodopisje* XXVIII (1931), str. 101–110.

Dolenc, Metod: Prof. Anton Kaspert. *Ljubljanski zvon* XL (1920), št. 12, str. 700–704.

En Regishter, ta kashe, kei ty nedelski inu tih drugih prasnikov Evangelij, vtim Novim Testamentu, se imajo iskati inu naiti. Per tim ie tudi ena kratka Postilla ... V Tibingi, 1558.

Golec, Boris, Okoliš, Stane: Turjaški arhiv na Dunaju in njegovi slovenski dokumenti. *Arhivi* XIX (1996), str. 118–133.

Hitzinger [Peter]: Nachbemerkungen zur Berichtigung einiger Punkte in Primus Trubers Leben. *Mittheilungen des historischen Vereins für Krain* XX (1865), str. 2.

Humar, Jožko: *Primož Trubar rodoljub ilirski.* Koper: Založba Lipa, Založništvo tržaškega tiska, 1980.

Kidrič, France: Ogradje za biografijo Primoža Trubarja. Obenem analiza Andreaejevih, Hrenovih, Rosolenčevih in Valvasorjevih doneskov za biografijo Trubarja (1923). V: France Kidrič, *Izbrani spisi. Prva knjiga* (Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede, Dela 35/I). Ljubljana: SAZU, 1978, str. 57–113.

Kidrič, Fr.: Trobarji na Raščici. *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* (Ljubljana) II (1920), str. 251–278.

Komatar, Fr.: Das Schloßarchiv in Auersperg. *Mittheilungen des Musealvereines für Krain* XVIII (1905), str. 108–144; str. 145–187; XIX (1906), str. 37–58, 99–140; XX (1907), str. 161–245; *Carniola* NV I (1910), str. 20–34, 118–135, 226–243.

Kos, Milko: *Gradivo za historično topografijo Slovenije (za Kranjsko do leta 1500).* Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Inštitut za občo in narodno zgodovino, 1975.

Kos, Milko: *Srednjeveški urbarji za Slovenijo. Zvezek prvi. Urbarji salzburske nadškofije* (Viri za zgodovino Slovencev. Knjiga prva). Ljubljana: Akademija znanosti in umetnosti, 1939.

Krajevni leksikon Dravske banovine. Krajevni repertorij z uradnimi, topografskimi, zemljepisnimi, zgodovinskimi, kulturnimi, gospodarskimi in tujskoprometnimi podatki vseh krajev Dravske banovine. Ljubljana: Uprava Krajevnega leksikona Dravske banovine, 1937.

Krajevni leksikon Slovenije. Repertorij z uradnimi, topografskimi, zemljepisnimi, zgodovinskimi, kulturnimi, gospodarskimi in turističnimi podatki vseh krajev Slovenije. II. knjiga. Jedro osrednje Slovenije in njen jugovzhodni del. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1971.

Krampač, Tone: *Vodnik po matičnih knjigah Nadškofijskega arhiva Ljubljana* (Nadškofija Ljubljana, Arhiv, Priročniki 2). Ljubljana: Nadškofija, 2003.

Letopis ljubljanske škofije za leto 1935. Ljubljana: Škofijski ordinariat, 1935.

Levstik, Fran: Napake slovenskega pisanja. *Zbrano delo. Šesta knjiga. Kritični spisi I*, Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1956, str. 38–87.

Mikuž, Metod: *Topografija stiške zemlje. Doneski k zgodovini stiške opatije.* Ljubljana: [s. n.], 1946.

Mlinarič, Jože: *Stiška opatija 1136–1784*. Novo mesto: Tiskarna Novo mesto, Dolenjska založba, 1995.

Pis. [= Fr. Levec], "Luter Martin" v slovenski narodni pravljici. *Slovenski narod*, letnik VII, št. 26, 1. 2. 1874.

Podlogar, Leopold: Zgodovinske drobtine iz velikolaškega okraja. *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko XVIII* (1908), str. 1–11, 41–51.

Preinfalk, Miha – Bizjak, Matjaž: *Turjaška knjiga listin. Listine zasebnih arhivov kranjske grofovske in knežje linije Turjaških (Auerspergov) 1 (1218–1400)* (Thesaurus memoriae, Fontes 6). Ljubljana: Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, 2008.

Rupel, Mirko: *Nove najdbe naših protestantov XVI. stoletja. Neue Funde unserer Protestantica des XVI. Jahrhunderts* (Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede, Dela 7, Inštitut za literature 2). Ljubljana: SAZU, 1954.

Rupel, Mirko: *Primož Trubar. Življenje in delo*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1962.

Rupel, Mirko: *Primus Truber. Leben und Werk des slowenischen Reformators* (Südosteuropa-Schriften, 5. Band). München: Südosteuropa-Verlagsgesellschaft m. b. H., 1965.

Sakrausky, Oskar (ur.): *Primus Truber. Deutsche Vorreden zum slowenischen und kroatischen Reformationswerk*. Wien: Evangelischer Presseverband, 1989.

Schumi, Franz: *Urkunden- und Regestenbuch des Herzogthums Krain. II. Band 1200–1269. Laibach: Verlag des Herausgebers, 1884. u. 1887.*

Simoniti, Primož: Martin Crusius in seinen Beziehungen zu slowenischen Protestanten. V: Jančko, Anton (ur.): *Slovenci v evropski reformaciji šestnajstega stoletja / Die Slowenen in der europäischen Reformation des sechzehnten Jahrhunderts* (Razprave Filozofske fakultete). Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete 1986, str. 213–240

Škulj, Edo: *Jerebova kronika župnije Škocjan pri Turjaku* (Acta ecclesiastica Sloveniae 29). Ljubljana: Družina d. o. o., 2007.

Truber, Primosh: *Catechismus sive imago istagama, ena pridiga od starosti te prave inu krine vere, kerszhovane, mashovane, zhestzhena tih suetnikov, od cerkovnih inu domazhib boshyb slushbi, is S. Pisma, starih Cronik inu Vuzhenikov vkupe sbrane ...* V Tibingi, 1575.

Truber, Primosh: *Noviga Testamenta pusledni deil vtim so s. Paula htim Judom, s. Jacoba, Petra, Jansha, Judesha listubi, inu s. Juana resodiune, skratkimi sastopnimi islagami ...* V Tibingi 1577.

Truber, Primos: *Ta celi Noui Testament nashiga gospudi inu isvelizharie Iesusa Cristusa, na dua maibina deilla resdilen, vtim ie tiga stariga Testamenta dopolnene, summa inu prava islaga ...* V Tibingi, 1582.

Truber, Primosh: *Ta celi Psalter Davidou, vtim so vsi shlaht vissoki boshy nauuki, troshti, pyteshi, prerokouane ti Iesuseu inu nega Sute Cerque molytue, proshne, huale inu sabuale etc.* V Tibingi, 1566.

Umek, Ema, KOS, Janez (ur.), *Vodnik po matičnih knjigah za območje SR Slovenije* (Skupnost arhivov Slovenije. Vodniki. 1. zvezek). Ljubljana: Skupnost arhivov Slovenije, 1972–1974.

Vodnik po fondih in zbirkah Arhiva Republike Slovenije. I.–III. knjiga. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 1999.

Znidaršič Golec Lilijana: *Zbirka urbarjev: okrog 1350–1850. Arhivski inventar: signatura fonda AS 1074*. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2003.

Žvab, L.: Črtica o Primoži Trubarji. *Ljubljanski zvon. Leposloven in znanstven list* IV (1884), str. 41–45.

Časopisni viri

Slovenec, leto XXXIII, št. 6, 9. 1. 1905 in št. 7, 10. 1. 1905.

Slovenski narod, leto XXII, št. 185, 13. 8. 1889; leto XXXVIII, št. 7, 10. 1. 1905, št. 8, 11. 1. 1905. leto XLI, št. 133, 9. 6. 1908.

Informatorji

Franč Škulj (roj. 1931), Rašica 16, 10. junija 2008.

Milan Virant (roj. 1961), Rašica 8, 7. junija 2008.

Amalija Zadnik (roj. 1926), Rašica 39, 6. junija in 23. julija 2008.

Zusammenfassung

WO IN RAŠICA WURDE PRIMOŽ TRUBAR WIRKLICH GEBOREN

Seit der ersten und bisher auch letzten, 1920 von France Kidrič veröffentlichten Abhandlung über die Geburt und das Geburtshaus von Primož Trubar (1508–1586), dem Schöpfer des ersten slowenischen Buchs, sind schon fast 90 Jahre vergangen. Die Urbarien der Herrschaft Turjak (Auersperg), die primären Quellen, auf deren Grundlage Kidrič als mögliches Trubar-Geburtshaus die Temek-Mühle (Temkòv mlin) im Dorf Rašica bezeichnete, waren den slowenischen Forschern nach dem Zweiten Weltkrieg fast ein halbes Jahrhundert lang unerreichbar. Ihre neuerliche Zugänglichkeit, Funde weiterer Urbarien von Turjak aus der Zeit um Trubars Geburt und die Hinzuziehung jüngerer Quellen – Urbarien, Kataster, Grundbücher, Per-

sonenregister – ließen schließlich die Feststellung zu, dass Trubar nur in der heutigen, etwa 400 Meter vom Dorf Rašica entfernten Šklop-Mühle (Šklopov mlin) das Licht der Welt erblicken konnte. Sein Vater besaß nämlich zur Zeit von Primož' Geburt nur dieses Haus und später noch den benachbarten Hof in Kukmaka, auf den die Familie vermutlich übersiedelte. Die Lage der Mühle und des Hofes außerhalb von Rašica stimmt mit Trubars übersehener Angabe (1558) überein, dass sein Geburtshaus bei (!) Rašica liegt.

Im slowenischen Raum gibt es außer von Turjak keine Grundherrschaft, deren so gut und kontinuierlich erhaltenes urbariales Material sich über einen Zeitraum von dreieinhalb Jahrhunderten von den 60er Jahren des 15. bis Anfang des 19. Jahrhunderts erstrecken würde. Für fast jeden Hof kann so die Geschichte seiner Besitzer von den heutigen Tagen bis zum Jahr 1464 verfolgt werden. Mithilfe der Urbarien sind nun endgültig die zwei anderen Lokalitäten widerlegt, die für Trubars Geburtshaus gehalten wurden. Die erste ist der Šimen-Virant-Hof in Rašica, der am längs-

ten, von der zweiten Hälfte des 19. bis in die 80er Jahre des 20. Jahrhunderts, als "Trubar-Hof" bezeichnet wurde, aber nur auf der Grundlage einer nebulösen Volksüberlieferung, dass hier "Martin Luther" geboren worden sei. Die zweite ist die Temek-Mühle, in der 1986 der Museumskomplex "Trubar-Hof" eingerichtet wurde, doch heute weiß man, dass hier einige Zeit lang nur Trubars Verwandte mütterlicherseits lebten.

Primož Trubar konnte zwar nach seinem Vater nicht Trubar heißen, sondern Malnar, wird der Vater in den Urbarien von Turjak doch nur unter dem Namen *Michel Mull(n)er* erwähnt, und im Urbarium aus dem Jahr 1499 ist explizit belegt, dass dieser der Schwager des Lenart Trubar (Trobar) war. Primož galt so im Geburtsort Rašica als "Trubar-Sohn" allenfalls im weiteren, verwandtschaftlichen Sinn nach seiner Mutter Jera, geb. Trubar (Trobar). Für den Gebrauch des Familiennamens der Mutter anstelle jenes des Vaters entschied er sich, als er von Zuhause wegging, um die notwendige Ausbildung zu erhalten.